

Ларыса Геніюш

На чабары настоена

Лірыка

Мінск
“Мастацкая літаратура”
1982

ПЕСНІ НАСТОЕНЫ НА ЗЁЛКАХ

Ларыса Геніюш стварае свае вершы, быццам прадзе дзівосны кужаль і тчэ на бабуліных кроснах узоры ў ромбікі з беларускіх патаемных слоў.

Узор пяе на лоне пражы белай,
шнурок з квадратаў роўненька бяжыць.
Як вылічыць, як асноваць сумела
ты свой дыван, каб так заваражыць?
Так далікатна — анідзе памылкі —
на бель асновы колерам лягло.
Так ад калыскі да самой магілкі
жыццё людское выткана было:
квадраты дзён, запоўнення працай,
між імі — сонца залаты прасвет.
Так хораша, так нельга памыляцца,
каб роўным быў дыван жыцця як след.

Колькі ні перачытваю гэты верш, не перастаю здзіўляцца яго прастаце і глыбіні: уся мудрая філасофія жыцця многіх пакаленняў уткана ў ромбікі-строфы свайго «Дывана». Ткацтва, прадзіва — улюбёныя дэталі мастацкіх знаходак Ларысы Геніюш. Як нашы бабулі ўмелі сапраўды ткаць на кроснах дзівосныя ромбікі, так Ларыса Антонаяна ўмее выкарыстаць ткацкае рамяство ў паэзіі. Гэтых рэалій яна вычарпала да астатку ў паэме «Куфар», і ніколі не паўтараецца, бо ў яе тчэ прырода, яе стыхійныя сілы.

Рэцэнзент
Сцяпан ГАЎРУСЁЎ

Снуецца з песнямі льняное прадзіва,
пасаг бы з кужалю танчэй саткаць.
Жартоўна кросенцы мае разладзілі,
уток забыталі, не разблытаць.

Так песенна-ўсмешліва пра горкія
выпрабаванні лёсу!

Другое ўлюбёнае прыгоства — месяц,
маладзік: то ён — «з бурштыну бранзалецік», то
«кованы ліхтар», то «выграбае мітуслівы вецер
бохан-месяц з чорнай печы хмар».

Калі чытае свае вершы Ларыса Геніюш,
яна неяк характэрна падважвае, паводзіць
плечуком — варушыць крылом, якое ўжо
нябачна вырасла, расправілася за плячыма і
штурхае ўвысь. Крылатасць — адметная рыса
гэтых вершаў, нават калі гаворка ідзе пра
крутыя сцежкі выпрабаванняў, пра змрочныя
думкі, крылы трымаюць над будзёнасцю,
узвышаюць.

Час быў дзіўны. Каля мяжы,
упрыгожанай церпкім верасам,
так часамі хацелася жыць,
а часамі і жыць не хацелася.

Горкія, сумныя думкі пра маладосць у
Заходняй Беларусі, а крылле за спіной шапочка!
У вершах Ларысы Геніюш так многа таго, што
беззваротна адышло ў мінулае, але гэта вершы
будучыні. Яны ачышчаюць найўным шчырым

духам нашых продкаў. Галоўная вартасць гэтых
вершаў — іх беларуская шчырая праўда. Пра
што б ні ткалася — пра тое, як у пушчы збірае
шчырыя грыбы, ці пра тое, як сапраўды шукала
свайго месца сярод адданных змагароў Заходняй
Беларусі (ўсё адны гуляюць і п'юць, а другія
связамаі плюскаюць. Я выбрала сцежку тваю,
маці-доля мая беларуская); ці пра тых, хто
схіліўшыся, ноч навывёт, над старымі
друкаванымі кнігамі, чытаюць пра справы
Скарыны і Мамонічаў; ці пра жанчыну, якая
шукае «фарбы медзвядзёвай»,— ва ўсім гэтым
адкрыты давер, найчысцейшай пробы наіў.
Нацыянальнае ў глыбозным думанні і ў
арнаменце на кашулях, у дэталях.

Тутака вераць ва ўрокі.

Мусіць, мяне ураклі.

Нашу неабсяжную Радзіму Ларыса Геніюш
бачыць прыгожай, мудрай, мірнай у шчыльным
злучэнні яе даўнасці, яе багатай гісторыі з
працавітай сучаснасцю і бясхмарнай
бяскончасцю. Шчырасць, гасціннасць беларусаў
паэтка вылучае як самую адметную рысу.

І смакаваў — пахучы, чорны, жытні,

з гарачай ночы родны каравай.

Хвалілі госці хлеб

і старажытны

багаты хлебам беларускі край.

З боларускай учэпістай гліны

і з рабра прынямонскіх вярбін,

я галінка ля белага тыну

напалову забытых святых.

1. СНУЕЦА З ПЕСНЯМІ ЛЬНЯНОЕ ПРАДЗІВА

Маладое неразгубленае пачуццё ў бунтаванні натуры сярод разгойданай, узварушанай, у вечным імкненні, прырода — жывых сумётаў, стогалосых вятроў, непакорных зуброў і начных бяссоніц. Маладое адчуванне ва ўспамінах пра сваё дзявоцтва, пра вёску Жлобаўцы, дзе дваццаць сёмага ліпеня 1910 года нарадзілася Ларыса Міклашэвіч. Чалавек ідзе ў свет ад матчынага сэрца, сярод людзей ён паводзіць сябе з годнасцю, калі памятае свой род, крэўную павязь з роднымі. Гэта бацька вучыў яго «не змыляць роднай баразнь». Гісторыя была суровай з родам Міклашэвічаў — не перажылі вялікай вайны яе бацькі, загінулі два браты. Нямала выпрабаванняў выпала па лёс Ларысы Антонаўны...

Я не спяшаюся. Нібы той дзед з сявёнкай,
што рассявае ў полі збажыну,
ступаю роўна, сею памаленьку,
бо як пасею, так я і пажну.

Сейбітка глыбокіх думак, ткаля наватарскіх метафар і перыфраз на аснове народных традыцый, умее дакапацца і да грунтовых плыняў гісторыі, умее высока ўзяцець на крылі песні, несучы насустрач усім праявам жыцця нерастрачанае пачуццё любові да роднай зямлі «ў задуманых злёгка дзявочых вачах», — такі паэт Ларыса Геніюш.

Данута Бічэль-Загнетава

ДЫВАН

Пад старасць дзён,
калі так ломіць змора
ўсяго жыцця,
што засталася ў снах,
прыгадваю дзівосныя узоры
у ромбікі
на матчыных краснах.

Узор пяе на лоне пражы болай,
шнурок з квадратаў роўненька бяжыць.
Як вылічыць, як аснаваць сумела
дыван свой,
каб аж так заваражыць?

Так далікатна, анідзе памылкі,
на бель асновы колерам лягло,
так ад калыскі да самой магілкі
жыццё людское выткана было:

квадраты дзён,
запоўненыя працай,
між імі — сонца залаты прасвет.
Так роўненька,
так нельга памыляцца,
каб спраўным быў дыван жыцця
як след.

БЕЛАРУСЬ

Беларусь мая спеўная,
летняя,
жніўная.
Палавеюць загоны густой ярыпой.
Напаю сваю вочы блакітам і нівамі
і мясоў тваіх цёмных суровай красой.

На дарогах жыцця слёз нап'юся наноўніцы.
Кожны крок мне да болю бывае цяжкім.
Толькі ласкай тваёю душа мая поўніцца.
Імя тваё светлае ў сэрцы маім.

Адалёк, бы дыван, зелянее бульбянішча,
паабапал дарогі адцвіў чабарок.
О, зямля маіх прадзедаў, наша прыстанішча.
Зноў на грудзі мне ўпала сляза незнарок.

Паглядаю навокал —
дачка твая верная —
і люблю да адчаю, мой скарбе, цябе.
Шлях, даўгі, адзінокі, усыпаны цернямі.
Толькі я не прыстала яшчэ ў барацьбе.

МАЯ КРЫНІЦА

Жыта морам наўкол,
сіні лён і пшаніца.
Кроны дзічак на межах.
Ячмень і аўсы.
То дзяцінства майго залатая
крыніца
вабіць жоралам вечна жывое
красы.
З ветрам дрэвы шумяць,
нешта сэрцу гавораць.
Прад вачыма расквечаны траваў дыван.
А рачулка гаючая
хваль пераборам
ціха гойдае вербаў пахілены стан.
Дзе дарога наўпрост,
полем сцежка віецца,
сонца шчодрымі промнямі сее кругом.
Бласлаўнёным цяплом заварожвае сэрца,
кліча светлымі вокнамі дзедаўскі дом:.
Нехта быдла з дубовага поіць карыта,
ля драўлянае студні рыпіць журавель.
А ў вадзе адбіваецца неба блакітам
і палашчуць аблогі пушаную бель.
Як тут зелена, хораша,
ціха, адвечна.
Панадворац травой, канюшынай прапах.
Адбіваецца засмуж нябёснай сінечы
у задуманых злёжку дзявочых вачах.

ЧЫСЦІНЯ

Тут белы дзень і белы цвет
палотнаў у каморах.
У белай світцы белы дзед,
а ўнук бялявы поруч.

Бярозаў белым-белы стан,
ля іх красуня ў белі,
звісае белая каса,
як белы лён з кудзелі.

І белы сыр і белы стол,
паважныя, аж люба.
Уся сямейка навакол
сядзіць ля белай бульбы.

Над імі маці са збанком
і дочкі, як галубкі.
Струменем белым малако
паволі льецца ў кубкі.

Абраз пад белым ручніком,
бялявыя дзяўчаты,
і белы бэз, што пад акном,
як снег, буслы над хатай.
І вішні бела зацвілі,
і з белай грывай коні.
Чарнелі толькі мазалі
рубцамі на далонях.

УНУКУ

Твой век праедзе на машынах.
Мой пехатой прайшоў.
Ля васількоў, да болі сініх,
ля спелых каласоў.

Зязюля мне гады лічыла.
За рукі вецер вёў.
І нехта з сумнымі вачыма
непадалёк ішоў.

Красе мяне вучыла поле.
А белы свет — кахаць.
Людскія радасці і болі
ў жыцці не абмінаць.

Гнязду радзімаму і мове
заўсёды вернай быць
і хлеб надзённы напалову
ў бядзе з людзьмі дзяліць.

КНІЖКА

Гамана і разгул на дзядзінцы
ад дзіцячых нястрыманых слоў.
Едзе тата. Чакаем гасцінцаў,
сустракаем з дарогі дамоў.

Хлопцам — ножык, цукеркі ў далонях,
абаранкі, істужкі да кос.
— Я табе, разумная доня,
з крамы некалькі кніжак прывёз.

Шапаціць з ветрам лісцейка звонку,
рой вясёлы дзіцячы гудзе.
Шалясцяць у куточку старонкі —
як цікава чытаць пра людзей!

З абразочка хлапец паглядае,
ён у лес за братамі пайшоў.
Хлопцы дровы сякуць, ён блукае,
ловіць рэха ялінаў, дубоў.

То бяжыць за вавёркаю рыжай,
выглядае русалак з азёр,
ловіць гукі, любоўна іх ніжа
у цудоўны няведаны ўзор.

Мякка гнецца трава пад нагамі,
кожны з нечым да хаты бяжыць,
толькі хлопец з пустымі рукамі,

але ж вершы якія злажыў!

Я жыла б, як русалка, не еўшы
сярод цішы аеру і траў.
Мілы хлопчык, каму тыя вершы
ты на досвітку з сэрца аддаў?

Кніжка побач. Я сплю, не прагнуся.
Водзіць сон па далёкіх кутках.
Назіраю. Нясу Беларусі
нізку вершаў у квольх руках.

ВОСЕНЬ

Золата, чырвань і медзь на кустах.
Вецер свавольны аж хмеліць.
Фарбаў багацце — то восень, мастак,
малюе свае акварэлі.

Хмарам збірацца і лісцю кружыць,
вітаючы сумную госцю.
Хораша позняю восенню жыць,
дыхаць яе прыгажосцю.

З трывогай у сэрцы па край мой гляджу,
на лад і разлад на планецн.
У засяроджанай цішы кажу:
— Хай выйграе праўда на свеце.

Хай замець закруціць сумэтаў сувой,
бінт снегу на раны паркана.
Хай людзі жывуць па планеце сваёй,
каму колькі наканавана.

* * *

Пралеска раскрылася ў жмені.
Лес першай травой прапах.
Блакiт ператкала праменне
вясны на птушыных шляхах.
Мiнула завеяў дакука.
Вылазiць пралеска з зямлi.
Пяшчотныя ручанькi ўнука
за шыю мяне абнялi.

КОНІ

Прамiнуў непаўторна
час журботы ў палёх.
Загудзелi маторы,
ажно вецер прыглох.

Конь паш, верны наш конiк,
сябра ў долi цяжкой.
Пасмiхаецца комiк
над табою з сахой.

Забываюць, саколiк,
пра аратага з нiў,
як да трактарнай долi
ты нас хлебам кармiў.

Без цябе як жылося б?
Ты гаротна iржаў
ды вазiў праз палоскi
нашу радасць i жаль.

Да млына нетаропка,
улегцы — рвеш, не ўцячы...
Трапяталi жаробкi,
на кiрмаш бегучы.

Да цябе прыпадалi
ў сумны час дзецюкi,
жонкi грывы спляталi

і кармілі з рукі.

Ды не раз маладзіцу
везучы сабе ў дом,
падзяліўся вазніца
сваім шчасцем з канём.

Слёзаў, слёзаў прадонне.
Гнёт суровай пары.
Ды былі ж у нас коні,
як бываюць сябры.

СЫНУ Ў БЕЛАСТОК

Задрьжала знячэўку асіна,
подзьмух сцожы прабег па кары.
Восень згрэбла атаву,
звазіла,
пазганяла жывёлу ў двары.

Мокры вецер ахрып, занядужаў,
над ракою лякоча вярба.
Павуцінне — апошні свой кужаль —
ткаля-восень снуе з серабра.

Мо сумуеш, а можа, рагочаш.
Я шкадую, што ты не пры мне.
Дождж з-пад Воўпы цябе не намочыць,
вецер жлобаўскі не закране.

ДОЎГ

Хтось адыдзе, нехта развітаецца,
застанецца жменя сумных слоў.
І буслы не ўсе дамоў вяртаюцца
з афрыканскіх сонечных краёў.

Абарвуцца думкі чалавечыя,
згасне сон дзявочы на зары.
У жыцці няма нічога вечнага,
бо жыццё самое да пары.

Я стаю сярод налёў засеяных,
пад нагамі гнуцца бадылі.
Бацькавы слядочкі ветрам звеяны,
пазатоптаны, даўно ў зямлі.

Грэліся пад шэрай стрэшкай разам мы,
смех звінеў ад раніцы ў палёх.
Так шкада — не ўсё да рэшты сказана,
не адплачаны бацькам наш доўг.

* * *

Іду сваёй сялібай неабжытай,
не спадзяюся тут сустрэць кагосьць.
На танкаструнных сцебялёчках жыта
вятры зайгралі мне пра маладосць.

А жыта паліваецца, расуе¹,
а зернеткі растуць адно ў адно.
У курганах ляжаць і не пачуюць
браты мае, як зазвініць яно.

¹ Расуе (*дыялект*) — красуе.

* * *

Крутавата цягнецца дарога.
Лес абাপал цёмнаю сцяной.
Сцежкі тупкай ледзь кранаюць ногі —
маладосць іх носіць над зямлёй.

Ззяе братаў твар, амаль дзяціны.
Я і ён.

І ноч.

І родны край.
Родныя да болю каляіны
і на хмарцы месяц-каравай.

Хуценька спяшаемся дахаты,
завідна не ўправімся аднак.
Бачыла... ў газетах... зноў гарматы...
Вечна людзям трызніцца вайна.

Пра вайну зусім старыя байкі
у дзядоў. А нам бы жыць ды жыць.
Нас у свет шырокі клічуць грайкі.
Сто дарог у далечы бяжыць.

Цішыня. Ніхто ў сяле не свеціць.
Гасне зорак ператлелы жар.
Выграбае мітуслівы вецер
бохан-месяц з чорнай печы хмар.

Мы ідзём. Бадзёрым словам звонім

войнам, страху, цемрадзі на злосць.
Не заступіць гора, не дагоніць
у жытнёвым полі маладосць!

А вайна ля межаў гаманіла —
азвярэлая, агідная жывым.
Заставаліся попел ды магільны
ды ўспаміны,
бы ахвярны дым.

Зноў успомню —
закрычу ад болю:
— Не аддам цябе, сыноч,
вайне!

Хай вайна суровая ніколі
маладосці ў полі не сажне!

АБЛОКІ

Абуджаецца родны край,
гладзяць косы вятры пералётныя.
Бохан хлеба, нібы каравай,
у ручнік матуля загортвае.

А птушыная скрозь мітусня!
Завушніцы на голлі бярозаў.
Урываецца ў смех вясна
з белых дрэў, зарунелых барознаў.

Так лагодна ў вільготных палёх
вечер гладзіць русыя косы.
Гнуцца травы пад пальцамі ног,
шчэ з вясны бялюсенькіх, босых.

Аблачыны-гускі пльвучуць,
ўзвейна-лёгкая, з белага пуху.
Так шчымліва ўзняць галаву —
адгалоскі далёкія слухаць.

БАРАЗНА

Вярніся зноў, вясновы вечер звонкі!
І голас таты за вярсту чуваць:
— Гэй, не мыляйце, хлопцы з баразёнкі!
Сур'ёзна трэба плугам кіраваць.

Каб роўна рэзаў плуг барозны-струны,
каб не глыбока і не плытка браць.
Калі папар засееш, з добрай руні
найлепей тое ворыва відаць.

І сеяла ўся Беларусь, грала,
у жатах прала, ткала давідна
і толькі думкі новыя снавала
і душы высвабоджвала з ярма.

Аджыў наш плуг сваё жыццё пачэсна,
сярпчак пад паветкаю спачыў.
І не на лавах, на адказных крэслах
сядзяць сыны, што адышлі ад ніў.

Не плугам, яркім лазарам працуюць.
Бяруць за чуб жыццёвы пералом.
Высокаю энергіяй кіруюць
і пішуць самалётным крылом.

І крыкнуць хочацца нашчадкам юным:
— Змагайцеся з няведамым смялей!
Прастуйце плугам, каб барозны-струны

і ворыва не горш, як у людзей.

Шляхі жыцця — запрэжаныя коні,
гаспадароў хай слухаюць яны.
Трымайце лейцы моцна у далонях
і не мыляйце роднай баразны.

* * *

Хлопчык маленькі,
быццам світанне.
Калі вецер сонейку вочы развяза,
яснае сопейка з хмараў прагляне,
праўду дзіцячымі вуснамі скажа.

ВЯСКОВЫ ДОМ

Вясковы дом. Тут зруб звычайны
і сіла бацькавай рукі.
Бярвенняў, высечаных дбайна,
цяжар
 прылёг на вушакі.

Глядзіць на свет,
 прапах жывіцай,
на летнім сонейку прасох,
між дрэва ветру не прабіцца —
ляжыць там туга шэры мох.

Чысцеюць сені і святліца
да ўсіх прыветліва, з цяплом.
Тут кожны можа прыпыніцца,
хто завітае не са злом.

Хлеб пад абрусам хатні, свежы,
мядок ліпнёвы загусцеў.
Ахвотна нож акраец рэжа
і мажа мёдам для гасцей.

Сляды маіх дзядоў на лаве,
дыван з матуліных красён.
За абразамі пахнуць травы,
цвітуць юргіні пад акном.

Сагрэта вішнямі сяліба,

сцяжынак ад суседзяў бег,
засеяная хлебам скіба
айчынных ніваў з веку ў век.

* * *

Ужо ў маім жыцці і вечарэе.
Канчаецца працоўны ясны дзень.
Яшчэ блішчыць зарой адна надзея —
сыноч у сасняку не прападзе.

Цямнее. Ці была без сэрца маці:
паслала сына пашукаць бычка.
Хай спалі б думкі смелья дзіцяці
каля прымурка цёплага бачка.

* * *

Гэткі сон, бодем нат не разбуджаны.
Сонца сыпле надзеі з каўша.
На далонях тваіх натруджаных
спіць, здаецца, Радзімы душа.

Сонным сэрцам зямля пагарджае.
Людзі ж родзяцца,
каб тварыць.
Не збярэ жнівом ураджаю,
хто вясну маладую праспіць.

* * *

Працяцелі гады з разлукаю.
Туманамі боль у ваччу.
Ты раскажаш,
а я паслухаю.
Ты спытаеш, а я змаўчу.

Слоў не хопіць,
каб праўду выказаць.
Хопіць сілы — маўчаць магу.
Успаміны нярадаснай нізкаю
разбудзілі маю тугу.

МІНСК

На скрыжаванні
адвечных шляхоў
ты стаяў па-славянску
гасцінны,
напаўнялі тавары замежных купцоў
кублы, жалезныя скрыні.

Руйнавалі, палілі,
а ты паўставаў,
красаваўся,
як памяць былога.
Панаваў,
гандляваў
і сардэчна вітаў
гандляроў ля гасцінных парогаў.

Непахісны ў змаганні
і мужны ў бядзе,
калі ў грузах здаваўся памершым,
паўставаў,
быццам з ночы народжаны дзень,
малады і яшчэ прыгажэйшы.

Глянь на працу сваю,
мудры продак стары,
наша дзевяцьсотгодняе «ўчора».
А мядзведзь жа за крокам
сачыў у бары,

як ты клаў першы камень пад горад.

Конь у гербе даўнейшым
капытам грабе,
меч і шчыт — тваёй волі зарука.

«Нур фюр дойтшэ»,—
казалі чужынцы табе.

Ты ж, як быў, так і ёсць беларускі.

Шмат вады і крыві
паплыло з той пары,
і другія стаяць абеліскі.

А з металу і з пушчы
выходзяць зубры
на гасцінец асфальтавы мінскі.

У шчаслівы і благаславёны той час
з неабчэсаных смоленых брусаў
залажыў гэты горад
наш продак для нас,
для нашчадкаў сваіх,
беларусаў.

ВІЦЕБСК

Тваіх ранаў не пералічыш,
вой стары з маладым абліччам.

Нескароны ў крутой барацьбе,
акрыяў, ажыў — пакалочаны.
Нашы сэрцы імкнуцца к табе,
як калісьць на забытае веча.

Лёс шчаслівы дазволіў сынам
на шчыце тваім век свой высечы.
Ганарыцца нашчадак — дзядам
і не сто і не дзвесце — тысяча.

Жыць табе у вянку нашых сёл,
новай славай гудзець, красавацца.
Хай к табе за святочны стол
прыйдзе мір і плённая праца.

Рэхам слоў, што вякамі гучаць
з дзён Ярылавых, як бяссмеце,
калышы светла-русых дзяўчат,
беражы каля мужанага сэрца.

ЗЭЛЬВА

Раненым крыллем
сонейка хіліцца,
коўзаецца
і, як птушка, далоў.

Тонкім вэлюмам
дым над Зэльваю
ўецца з пабеленых
каміноў.

Сцежкай асенняй,
лістотай засеянай,
з сумкамі, з кніжкамі
хлапчукі.

А над Зальвянкаю
вуды з прыманкамі,
хлопцы з каханкамі,
аблакі.

ВЕЧАРАМ

Прада мною два цені
каля дрэваў густых.
Нейкі крок летуценны,
адно сэрца ў дваіх.

Супраць нашага дома
абняліся, стаяць.
Можа, нехта знаёмы,
можа, некалі я?

Не ў нейлоне празрыстым,
як світальная мгла,
у сукенцы з батысту
я з табою ішла.

Ды цямнейшы быў россып
незапцёных кос,
і ніжэйшы абцасік,
і вышэйшы мой рост.

Ды хіба не ўсё роўна?
Хтось жыве, нехта жыў.
Гэты ж месяц у поўні
нам абедзвюм свяціў.

Толькі лекарам першым
быў з зальвянцаў мой друг.
Мае першыя вершы
з сэрца ўпалі на брук.

ПАМ'ЯЦЬ

Памяць —
вечны сябра,
неадступны цень,
непагаслых фарбаў залаты прамень,
закідае невад у мінуласць дзён —
надвячоркаў спевы,
шэпты ля вакон.

На чужыя воды, плыні, берагі,
у ліхую воддаль, маразы, снягі
цягне, цягне сетку, бачную ледзь-ледзь.
Памяць не нябожчык, і не ёй сатлець.

ЕФРАСІННЯ ПОЛАЦКАЯ

Мінуласць ляжыць надмагільным вянком
над тымі, што ў смерці застылі,
ззяе святлом праз цемру вякоў
святое імя Ефрасіні.

А доля ж была ў крывіцкіх жанчын
з кудзеляю, з прасніцай злучана.
Яна ж за асветніцкі слаўны пачын
дастойна прайшла ў неўміручасць.

Ад Лады, вяснянай красуні ў бары,
ад моцы Ярылы, Стварога
знайшла сярод вечна паганскай пары
да мудрасці новай дарогу.

Яшчэ над Дзвіною старыя багі
ў сялібах людзьмі карагодзяць,
яе ўжо прывабіў свет праўды другі,
што неслі Кіры і Мефодзій.

У пушчы-лясы адыходзяць далей
продакў сівых абаронцы.
Пісьменніцтва,
новая вера мацней
за ўсіх багоў грому і сонца.

Народ яшчэ даўніх мілуе багоў.
З каменя ім стодзіва ставіць.

Абараняць іх у пушчах гатоў
і моц над людзьмі славіць.

Дарэмна. Другія стаяць алтары.
У Прадыславы мэта —
святыні, цэрквы, манастыры —
тагачасныя ўніверсітэты.

Вяртаецца ў край з навукай, з дабром,
братэрства і мір у ім сее.
Валодае смела князеўна пярком,
людзьмі завалодаць сумее.

Асветніца наша, духоўны ўладар,
паганства і цемру скарыла,
каб Полацк узвысіць.
На шлях яе мар
з Полацка выйшаў Скарына.

У сэрцы чарніцы палае агонь.
Падзеі тых дзён па парадку
збірае на славу народа свайго
і летапіс піша нашчадкам.

У келі маленькай, у ціхім Сяльцы,
не марыць пра ўзнагароду.
Не толькі царкве яе веліч душы —
жывому народу і роду.

Адчула: народ не ўчора паўстаў.
Не заўтра канец нам прысудзяць.
З мінуўшчыны слаўных падзеяў і спраў
мы ёсць.
Мы былі.
Мы будзем.

НАД СТАРЫМІ ДРУКАВАНЫМІ І КНІГАМІ

Уладзіміру Караткевічу

Хмялееце.

Тут анігадкі ўпіцца,
гартаючы старонкі мудрых кніг.

Апавясцілі поўнач са званіцы,
і крочыць поўнач.
Вы ўсё каля іх.

Забыты скарб вяртаеце народу.
Тут болей сэрцу,
як вачам, відно.
Ні пыл вякоў, ні час
не перашкода,
калі нашчадак з продкам заадно.

Ці бачыце?
Пагас у хмарах бурых
пабяжылі мясяц — кованы ліхтар.

Заснуў з утомы
на мядзведжых шкурах
гасцінны і натруджаны друкар.

Варушыце вякоў старыя тайны.
Усхваляваны знойдзеным да слёз,
не чуеце,

як конь заржаў у стайні
і раздувае храпаю авёс.

Ўсё дарагое, вырванае ў смерці
і ў небыцця,
што з пылу паднялі,
у гэту ноч

схавайце ў нетрах сэрца,
каб апасля апавясціць зямлі.

Няхай раскажа час мінулы сёння
нашчадкам,
што імкнуцца ўдалачынь,
пра справы слаўныя Скарынаў і Мамонічаў.
Пра першы друк —
наш слаўны даўні чын.

* * *

Адзінай мэты не зракуся
і сэрца мне не задрыжыць:
як жыць — дык жыць для Беларусі.
А без яе — зусім не жыць.

ЧАС

Скрыпучым возам ехаў час,
калдобістаю каляінай,
а ветах выплываў і гас,
а воз каціўся без упыну.

Уставала сонца з-за лясоў,
ішло ў зеніт па небасхіле.
А воз каціўся, конь ішоў,
дарога курчылася ў пыле.

Гарыць агонь, лясы маўчаць,
прыпалі коні да атавы.
Пара вякі ператрасаць,
перацаніць людскія справы.

Забытым трактам я іду,
ступае побач адзінота.
Шукаю вынашаных дум,
падбітых крылаў з тых узлётаў.

Іду, задуманы пілігрым,
слядоў шукаю ў каляінах.
Сюдэма йшоў Паўлюк Багрым,
сюды дамоў спяшаў Скарына.

Няма даўно ўжо іх слядоў.
Лёг пыл на шэрыя стагоддзі.
І толькі сэнс вялікіх слоў
у нечых ранніх сэрцах бродзіць.

* * *

Я сэрца ўздым,
жыццё сваё,
і вернасць,
і ўсё, чым вымяраецца любоў,
аддам табе,
пяшчотная бязмерна,
пакутная зямля маіх дзядоў.

ДВА РЭХІ

М. Т.

Мы з Вамі два рэхі
ў адным бары
ад Нарачы аж да Нёмана,
па матчынай мове, па песні сябры,
і думаем крышку падобна.

Здалося мне: рэкі плывуць назад,
гады вяртаюцца з выраю.
Стаю сярод поля, дзе дрэвы ўрад —
якую ж пуціну выберу?

Капытамі коні кранаюць зямлю,
іржуць, патрасаючы грывамі.
Я песні з аселіц сэрцам лаўлю —
тужлівых, спеўных, жніўных.

Я ведаю многа песень чужых,
усё ж тыя жніўныя, родныя,
як жураўліны асенні крык,
навекі мяне запалонілі.

Шэрыя хаты пад шэранню стрэх,
шэрае беднае зрэб'е.
Шэрыя твары плачуць праз смех,
шэрыя вёсны, бясхлеб'е,

а мова, як ліра: спявае, гудзе,
стагоддзямі вусна прадзецца.

Промнямі слоў суцяшае ў бядзе.
А мова, як сэрца, б'ецца.

Слухаю, думаю... Думка адна:
людзі пакрыўджаны родныя,
прсяць за іх заступіца,
аднак
сілы такія няроўныя.

Трэба змагацца.
З панамі на бой.
Трэба, як дуб, як камень.
Нашая песня
панам, як мазоль:
шкадуюць і зводзяць вякамі.

З'яўляліся хлопцы,
праз цемру вякоў
народныя раны голячы,
за сілу адважных закліяццяў і слоў
жывымі згаралі на вогнішчы.

Ірваліся ў полымя, у забыццё,
каб толькі ні плакаць, ні каяцца!
З болю на свет прыходзіць жыццё,
бодем яно адкупляецца.

Гэта было ў той завейнай пары,
калі, размахнуўшыся крыламі,
Вы сталі змагацца яшчэ на зары
з народнымі вечнымі крыўдамі.

* * *

Зямля мая любая, дзень мой і ноч,
водгулле песняў, у полі калоссе.
Часам ударыць аб шыбіну дождж,
сумна ля вокан вятры загалосцяць.

І з заараных даўно каляін
роднага поля маёй маладосці
вырвецца часам балючы ўспамін,
даўно адышоўшых пакліча ў госці.

У покуці, тата, цябе пасаджу,
прысядзе матуля зычлівая побач.
У сне-ўспаміне на вас пагляджу
і буду вас сцішана слушаць за поўнач,

* * *

За акном у сутонні
сонца нікне са стрэх.
Дождж мне вымыў далоні.
Шчокі выбеліў снег.

Ільняную кашулю
на мой змучаны стан
каб на ноч апранулі
ды паслалі дыван,

ды паклалі на ўзлесці
у старым дзірване,
каб цягучыя песні
калыхалі мяне.

* * *

Думы — коні мае варанья,
грыва з ветрам і цокат капытаў.
Напяраймы — жывыя, зямныя,
выкрасаюцца іскры з граніту.

www.kamunikat.org

СЯЛЯНКА Я

Шугае позірк смела за аблогі,
што пралятаюць над гняздом маім.
Сялянка я з душой маёй шырокай
і з думкамі, як Нёмана уздым.

З цішы лясной, з тугі і крыху з поту.
Я працу ведаю і крылля смелы ўзмах.
Мяняю я на ніваў пазалоту
ўсё золата на пальцах і ў вушах.

Хтось плача, што насіў калісьці лапці
і з пугаю за статкам босы йшоў.
А мне найлепей у сялянскай хаце,
што ведае, дзе мір і дзе любоў.

Калі на сэрцы ные боль шчымлівы,
хтось адыходзіць ў неварачь² з сям'і,—
нам гоцяць раны залатыя нівы,
палі бязмежныя.
Сяляне мы.

МЕДЗВЯДЗЁВА ФАРБА

На каптан для мужа,
на ўток і аснову,
шукала жанчына
фарбы медзвядзёвай.
Гэткай незвычайнай
пражаю снавала
кросны,
гэткай ніткай бабка патыкала,
не гнядой,
не бурай і не каштановай —
іменна наяўнай фарбай медзвядзёвай.
І малюе мара маладой жанчыны
бурага мядзвездзя ў нерушах айчынных
і вачмі прабабкі бачыць,
як у буру
валакуць мужчыны медзвядзёву шкуру.
Ды па тых адважных
згасла памяць недзе,
што змагалі ў пушчы
бурага мядзвездзя.
А жанчына марыць ночкаю зімовай
і шукае фарбы толькі медзвядзёвай.

² Неварачь (*дыялект*) — незваротнае.

БЕЛАРУСЫ

Беларусы ад касы.
Нам сняцца высокія травы,
пракосы, як паясы.
Касавіца для вас — забава.
Лоб у поце, лугі з расой.
Гнецца першына, зноў атава.
Размахнуцца шырока касой —
маладая мужчынская справа.
Беларусы ад касы.
З асялком у кішэні кожны.
Пахіляюцца каласы
з налітым зернем на пожную.
Косы звіняць у сяле,
іх клеплюць на бой пераможны.
І хлеб, бы зара, на стале,
і засек зімой не парожні.
Беларусы ад касы.
Дарогамі да світання
хлопцы з косамі йшлі ў лясы,
на бунт ішлі, на паўстанне.
Вашчыла іх вёў, Кастусь.
Звінелі ў паходах косы.
Адраджалася Беларусь
пад звон іх рашучы і востры.
Вокам сябра гляджу на касу.
Асялок кранаю рукою.
Не, на злом яе не панясу.
Няхай павісіць пад страхою.

СУСТРЭЧА

Сустрэнемся па вузкай перакладзіне.
З двух берагоў паважныя прыдзем.
Усё, што не даткана, не дапрадзена,
я накажу табе
ў святочны дзень.
Вось толькі я забылася пра почасці.
Калі з дарогі зойдзем
у мой дом,
я проста пасаджу цябе на покуці,
аддам на ласку маім багом.
Снуецца з песнямі льняное прадзіва,
пасаг бы з кужалю танчэй саткаць.
Жартоўна
кросенцы мае разладзілі,
уток забыталі,
не разблытаць.
Я запяю табе
пра дзіва дзіўнае,
якая ў Нёмне глыбіня,
як ноччу месячнай на воды сінія
выводзіць дзеўчына паіць каня.
А конь не слухае,
а конь бянтэжыцца,
рве цуглі срэбныя —
дарма сныняць.
З каменяў Нёмнавых
аж іскры крэшущца,
аж сэрца цешыцца

з таго каня.
З двух розных берагоў
на перакладзіне
сустрэнемся ў святочны добры час.
Чаго б не здужалі,
чаго б не ўладзілі,
пакінем моладзі сказаць за нас.

**2. 3 РАБРА
ПРЫНЯМ ОНСКІХ ВЯРБІН**

www.kamunikat.org

З МОЛАДДЗЮ

Апрануўшыся давідна,
падбадэрана смехам звонкім,
вылятала мая вясна
з лёгкім ветрам наперагонкі.
Час быў дзіўны. Каля мяжы,
упрыгожанай церпкім верасам,
так часамі хацелася жыць,
а часамі і жыць не хацелася.
Трудна вочы было адарваць
ад вясны, да зямлі прынаднае.
Цяжка людзям было дараваць,
што яны да людзей неспагадныя.
Усё адны гуляюць і п'юць,
а другія слязамі плюскаюць.
Я і выбрала сцежку тваю,
маці-доля мая беларуская.
Ці прыходзіў у сны адчай?
Ці трымцела слязіна скупая?
Не скажу.

Святлее ў вачах,
калі моладзь на шлях выступае.

ВЕЧАРОВАЯ ПЕСНЯ

Дзень спахмурнеў, у полі вечарэе,
пад дрэвамі крыла начнога ўзмах.
Згасае ціха сонца, бы надзея,
адбіўшыся сумотай у вачах.

Міргаюць хатаў вечаровых вокны,
дзявочы голас выплыў і замоўк,
разверадзіў ён успамін далёкі,
аж сэрца ўздрыганула незнарок.

Так і ў жыцці ўмірае ўсё і чэзне,
як гасне дзень натруджаны ў палёх,
і застаецца неўміручай песня —
яе красы ніхто не перамог.

* * *

Зноў басонач³ іду па расе,
дзень, народжаны сонцам, вітаю.
Вецер сонца ў праменнай красе
ўжо на раніцу выганяе.

А навокал птушыны спеў.
А здалёк на старым гарадзішчы
між лістоты разбуджаных дрэў
салавей, не сціхаючы, свішча.

Прачынаюцца паплавы,
вольны вецер балотам блукае
і паволі з роснай травы
туманы, як пасцель, складае.

Мне здаецца, зноў праз гады
у бэзам абсаджанай хаце
бачу бацькавых крокаў сляды,
чую, як прачынаецца маці.

У СЭРЦЫ НАДЗЕЯ, ЯК ПРОМНІ

Зноў вясны пераможны напеў,
беласнежных галінаў у квецці.
Да кустоў, да расквечаных дрэў,
як дзяцюк, заляцаецца вецер.
Закаханы вясняны настрой.
Рой пчаліны на цвет ападае.
Мы за рукі ўзяліся з табой,
вёсны даўнія зноў прыгадалі.
І чужыя дарогі, шляхі.
Мы прайшлі іх, а думы ля Нёмна,
ля сваёй саламянай страхі.
Толькі ў сэрцы надзея, бы промні.

³ Басонач (*дыялект т*) — басанож

ЗАБЫТЫ АБРАЗ

Прыгадаўся забыты абраз.
Ты пабачыў мяне першы раз,
не пускаў. З хаціны тваёй
дзікай птушкай з рук паляцела,
каб пагнаўся каханы за ёй,
за дзяўчынай, капрызную, смелай.

Ты дагнаў.

Дзявочы мой смех,
непакорны, сыпаўся ў снег.

Вось такой ты жадаў удвая.
Я сказала:
— Пакуль не твая!

Я належу народу майму,
крышку ветру, крышку бярозам,
хлопцу вернаму аднаму,
што згубіў сваё сэрца і розум.

Я і замуж яшчэ не хачу,
хаты ў полі вятрам не кіну.
Першы раз ты такое пачуў
ад вясковай вясёлай дзяўчыны.

Адказаў мне: — І я беларус.
І глынуў на чужыне гора,
і нясу непасільны той груз,

і хачу, каб ты была поруч.

Моцна сціснуў мае далоні...
Нас павезлі да шлюбу коні.

...Ходзяць людзі мяне суцяшаць.
Я не веру разлучніцы-смерці.
Засталася ж твая душа.
Нашы думкі ў маім толькі сэрцы.

* * *

Словам ці затоеным маўчаннем,
думкамі, што йдуць з маімі ў такт,
адгані з чала мне боль адчайны —
з ім сама не спраўлюся ніяк...

Бы ў часы сяброўскае сустрэчы,
як ішлі мы поруч праз сяло,
раскажы мне аб харошым нечым,
каб зусім ад сэрца адлягло.

Не шукаю я ў людзей апоры,
іншаму магу дапамагчы.
Гэта ўзлёт мой прыпыніўся з гора
і таму са мною памаўчы...

У ХВІЛІНУ БОЛЮ

Беласнежныя гусі лятуць над аблокі.
Лёгка гойдаюць хмары над полем вятры.
З наднямонскіх крыніц маёй песні вытокі.
На зямлі беларускай
мае алтары.

Дрэвы ў роснай красе,
птушкі гнездзяцца ў голлі,
шчабятаннем вітаюць:
ці я гэты госць?

На маўклівым, адвечным,
пагораным полі
баразной прываліла маю маладосць.

Слёз, надзеяў
у глебу пасеяна зерне.
Джаліць сэрца мне боль,
як гадзючын укус.
Памяняла спакой
на адданаць і вернасць
за цябе,
о, матуля мая Беларусь!

Дзівіць сёстраў, братоў
сэрца кволага мяккасць.
Не параніў бы крылы суровы мой лёс.
У цяжкую хвіліну мне трэба паплакаць.

Я жанчына, жанчына...

Жанчыны са слёз.

Можна вынесці гора,
стрываць небяспеку.

Перацёрпець.

Глыкнуць з поўных прыгаршчаў лек.

Але гэтак баліць, што не плакаць мне нельга.

Утрымаецца камень, не жывы чалавек.

Мне даводзілася

з боспрытуллем змагацца.

Як баліць,

не ратунак слязіна,

не лек...

Без гарачай слязіны як з мілым расстацца,

калі гэта расстанне назаўсёды?

Навек?

* * *

Ты маладосць прыпамінаеш нечым —
вятры ў палёх,
трываласць дужых дрэў
і моц зямлі —
дзяцюк шыракаплечы,
што мне руку
на сваім твары грэў.

* * *

Славяцца людзі гуманнасцю спраў.
Не сілай, а веліччу сэрца.

Хто ў хвіліну цяжкую руку мне падаў,
той братам навек застанецца.

* * *

У забыцці.
Мяне ніхто не чуе.
Насупраць ветру я адна стаю.
У марах толькі тое,
што люблю я,
і песні, што ў душы без слоў пяю.

Ля вокнаў шчырыя шчабечуць птушкі,
махае бусел крыламі здалёк,
маланкай сіняй асвятляе душы
сярод калосся ў полі васілёк.

Не, не адна.
Мпе хмары з паднябесся
зліваюць ціхі дожджык на загон.
На голлі дрэў снуе вятрыска песню,
яе звіваю і праду, як лён.

* * *

Хтось адыходзіць ад нас назаўсёды,
слёз не стрымаць,
але плакаць нам нельга.
Так адплываюць рэчышчам воды
у акіян, бясконца разлеглы.

Свет, бы пажатая восенню пожня,
шмат тут падцятага ўпала калосся.
Зернем у глебу асыпаўся кожны,
каб узысці

і жыццё не звялося.

НЕ ГЛЯДЗІ НА МЯНЕ СУМНЫМ ПОЗІРКАМ

Сані шпарка лятуць, ноч з марозікам,
ў ясным небе павіс маладзік.
Не глядзі на мяне сумным позіркам,
прыныніўшы затоены крык.

Думы — птушкі мае пералётныя
зоры-семя дзяўбуць на таку.
Снег нам выслаў дарогі палотнамі,
а марозік цалуе ў шчаку.

Разам мы, як пры першай сустрэчы.
Не сатлела зарава слоў.
Шлях пад намі прываблівы —
Млечны,
перад намі —
дарога дамоў.

* * *

Хай славіцца наш беларускі род,
душой з вясны і воляю са сталі,
каб з гнёздаў нам не пеўнікі на плот,
а горда арляняты выляталі!

* * *

Ні ў багацці вялікім, ні ў беднасці,
а ў дружнай сям'і ля стала
жылі б мы ў харошай еднасці —
долі людскоў хвала.

Вясною хай сонейка свеціць,
рунеюць буйна палі.
Зямлі мы адвечнай дзеці,
нам хораша жыць на зямлі.

www.kamunikator.org

МАЛАДЗІК

Не спыняй, не кліч мяне за зоры,
я хаджу басонач па зямлі.
З паплавоў, што над ракою, хорам
мне вятры насустрач загулі.

Мые твар у цьмянай ручаіне
адзінокі кволы маладзік,
з ціхай хаты выбегла дзеўчына,
на далонях вынесла ручнік.

Вышыты рабінкаю па белым,
перастелай, бы чырвоны жар.
Кроны дрэў лістогай шапацелі,
месяц пахіліў задумны твар.

Час дамоў, зачыніць маці дзверы,
спрацаваная сям'я засне.
Маладзік — свавольнік лёгкаверы.
Вецер зноў заблытаўся ў касе.

Незнароку белаю рукою
дзеўчына касу перапляла.
Затужыла песня за ракою,
уздыхнула сонная зямля.

Месяц плаваў па нябесным лоне
адзінокім зораным шляхам,
не прыпаў абліччам да далоняў
і не выцер твару ручніком.

КРЫЛАТАСЦЬ

Кожны сябра крылаты свой ведае шлях,
не абмежны, ясны, да неба,
і куды скіраваць крылля вольнага ўзмах —
павучаць крылатых не трэба.
Быць сабой, нібы дужая птушка, расці —
ці гарачы поўдзень, ці восень.
Не пратопанай вузкай сцяжынкай пайсці,
а ляцець, куды думкі заносаць.
Знаем святасць гнязда. Сілай зверылі лёт.
Непахісныя продкаў законы.
Ёсць у нашай крыві прага новых высот.
А напрамак да родных загонаў.

* * *

Не аўтобусам выпадковым
ехаць больш або менш мінут,—
я хачу, каб звінелі падковы
аб прамерзлы студзеньскі грунт.

У снягі, як у белую пену,
ветрам збітую ля дарог,
уразаліся сані спеўна,
летучы пад гасцінны парог.

І паверыць, у што не верыцца.
І не выпіць ні кроплі страху.
І падужацца зноў з мяцеліцай
на крамністым жыццёвым шляху,

* * *

Мудрасць спелую сівых вякоў
п'ю з народных жывых крыніцаў.
Паважаю чужых багоў.
Ды прывыкла сваім маліцца.

www.kamunikat.org

САРОКА

Скакала сарока,
чорна-белабока,
па кусце.
Скакала, чакала,
знекуль выглядала
ўсё гасцей.
Вецер горна ўсхліпваў,
прыгаршчамі сьпаў
снег на двор,
заносіў дарогі,
засыпаў парогі
у дакор.
А яна скакала,
на шлях пазірала:
будзе госць!
Гурбы снегавыя,
коні варанья —
едзе хтосьці!
Рогат, смех на санях,
коні з кутасамі,
стрэл біча.
Выйдзі, гаспадарык,
з сонейкам па твары
іх страчаць.
Махала сарока,
чорна-белабока,
хвосцікам,
скакала, кружыла
ды наваражыла
госцейкаў.

ГАСЦІНА

Калі палеткі ад жніва астынуць,
як ляжа сум асенні на лугі,
захочацца ў сялянскую гасціну
на верасовы мёд і пірагі.
Тут п'юць з прынукаю:
— І на здароўе!
П'е гаспадар
і п'е нявольнік-госць.
Пльывуць застоллем шчырыя размовы,
людскія сэрцы свецяцца наскрозь.
І я тут п'ю з вялікай насалодай.
П'ю давідна, да пеўнікаў,
да дня.
Не з чаркі — з сэрца роднага народа,
пяюнняя-мова,
п'ю цябе да дна.

РАНІЦА

Сонейка.
Клёкат бусліхі.
Грабельніцы — на сенажаць.
З хаты выходжу паціху,
каб, раніцы не спужаць,

Яна ля майго парога,
свежая, у расе.
Вецер з шырокіх разлогаў
пах чабаровы нясе.

Лісцем галё трапеча.
Зазелянеў мурог.
Боязна траўку скалечыць
міжвольным дотыкам ног.

Стаю на парозе.
Смяюся.
На шкле заламаўся прамень.
Галёкае з ніў Беларусі
нованароджаны дзень.

* * *

Гартаваны працоўнымі днямі,
дух ад ветру ўзмацнеў,
акрэп.

Найсмачнейшы —
зароблены хлеб
маладымі сваімі рукамі.

Як ні многа ў юнацтве
патрэб,
з добрых спраў
добры лёс прадзецца.

Што за гонар —
накроіць хлеб
добрым людзям
ад шчырага сэрца.

ЯК БАЦЬКА ЧАКАЕ СЫНОЎ...

Ноч разгарнула бязорны плашч,
Стукае голлем аб стрэху вішня.
Вецер і холад.
І дождж, як плач,
звоніць у вокны хаты зацішнай.

Нехта спазніўся, нехта прамок.
Сушыцца хустка.
Варыцца страва.
У хаце не ўсе, яшчэ сына здалёк
бацька чакае, прысеўшы па лаву.

Пэўна што прыйдзе, абы толькі змог,
ветру насупраць, на злосць непагодзе.
Калі бацька стары чакае ў дзвярох,
нанач дахаты сыны папрыходзяць.

Бо бацька і маці і родная мова,
узнятая к славе амаль з небыцця,
паэтаў натхнёным і велічным словам,
для беларусаў — пытанне жыцця.

ВЕЧАР ЖЫЦЦЯ

Вечар жыцця ўжо ступіў на парог,
моўчкі да нас прабіраецца ў сені.
Лягнуў знячэўку ля клямкі замка,
уздрыгануліся вушы сценаў.

У нечы кафлянай паленне трашчыць,
сум і цяпло, цішыня па пакоях.
Верная хатка старая стаіць,
вечар вартуе і рэшткі спакою.

Кніжкі навокал, душы дабрыня,
ціха прысела за стол чалавечнасць.
Дзесь за дзвярамі грыміць мітусня,
якая ўжо сталаму сэрцу пярэчыць.

Сцішана боль адплывае з душы.
Хата — прыпынак роднае мовы,
веры, што покуль народ будзе жыць,
мова прыдасца для шчырай размовы.

ПЕСНЯ

Хай песня будзе, як песня.
Ганаровы ў песні ўдзел:
яна не паітак прэсны,
а самы моцны хмель.

Клёкат душы неспакойнай,
у сэрцы затоены боль.
З песняю, як са зброяй,
выходжу ў няроўны бой.

Песня — дыван мой росны,
наднёманскі сівы сказ.
Мае беларускія кросны,
каб думаў палотны ткаць.

Песня — душа мая ў слове.
Сабраны бацькамі пасаг,
іх мудрасці сівагалавай
не сцerty гадамі знак.

Нясу яе бездарожжам
у галаве сівой.
Каб толькі не страціць, крыў божа,
ноты адвечнай сваёй.

* * *

Не трактарам, што аглушальным гулам
збудзіў, узбударажыў цаліну,—
слоў лемяшом загон я закрунула,
і зерня жменю кінула ў раллю.

Не буду я. Зярняты ўзыдуць, можа.
Да новых дзён унукі дажывуць.
Мы зжалі боль.
А маладое збожжа
на родных нівах хай яны пажнуць.

* * *

На зоры глядзець немагчыма.
Мігцяць з-за хмары, быццам дым,
і свеціцца месяц-лучына
на прыпечку неба глухім.

ЖАНОЧЫ КЛОПАТ

З маладых дзявочых гадоў
слаўлю меч, паважаю кудзелю,
змест з-пад сэрца вырваных слоў,
народа жыццё і надзеі.

Наша доля — кудзеля, лён,
нітку віць з недапрадзенай шпулі,
вартаваць адвечны агонь —
казкі, песні забытай бабулі.

Дом — адвечная. доля жанчын.
А ў час, для народа грозны,
ў нас мужчыны ўздымалі мячы
ў абароне краіны і гнёздаў.

Ў кволых пальцах мяча не ўтрымаць,
меч — для дужых мужчынскіх далоняў.
Нараджаць нам, не забіваць,
ўзгадаваўшым жыццё ў сваім лоне.

Усё ж апора мы, брацця, пры вас,
ў цяжкой долі надзейная помач.
Здзекі лёсу не ўмеем стрываць,
у бядзе здольны выстаяць поруч.

Сэрцам мёртвых патрапім збудзіць,
і агонь ажывіць ў папялішчах,
і, як Лада, аддана любіць

свае пушчы, свае гарадзішчы.

Грознай лютасці ведаем сеч
і ў адчай ля вас не застогнем.
Калі з рук вашых выпадзе меч,
мы падымем яго ў абароне.

Нараджаць нам, не забіваць.
Ў нас мужчыны дубы, мы — лозы.
Ўсё ж гатовы мы львіцамі стаць,
калі нішчаць зямлю нам і гнёзды.

СОН

Зоры гамоняць таемнай гамонкаю,
вецер шапоча ў кустах.
Рвецца і рвецца нітачка тонкая
ў квольх нядужых руках.

Жар ператлеў пад засланкай шэраю,
з вечара свет не гарыць.
Стыне памалу саганчык з вячэраю,
бабка стамілася, спіць...

Можа, здаюцца ёй межанькі росныя,
птушкаю хоча ўзляцець,
хоча вярнуцца да дзён, дзе з пракосамі
смела ваюе касец.

Станам і ростам мог мерацца з топалем,
чубам — з пракосамі траў.
Поту гарачага срэбныя кропелькі
подзьмухам вецер сціраў.

Люба было завіхацца з грабелькамі,
смехам звінець маладым,
люба было прыбірацца нядзелькаю
з думкай дзявочай аб ім.

Клічуць музыкі бубнам, гармонікам,
танцамі, блізкасцю рук,
песняю сэрца, тугой неўгамоннаю,

кліча разгойданы круг.

Ззяе галоўка стужкамі, косамі,
шчокі і вусны, як мак,
скачуць пад музыку ножанькі босыя,
яркі мігціць андарак.

Ў танцы на рукі, каханья, мужныя,
лёгенька клоніцца стан.
Русыя косы з галоўкі закружанай
ўпалі яму на каптан.

...Недзе цвыркун распяўся у трэшчыне,
месячык выплыў з-за хмар.
Сняцца бабулі пракосы над рэчкаю,
ціха ўсміхаецца твар.

ЯВАР З ВЕТРАМ ХІЛІЎСЯ

Явар з ветрам хіліўся
буйным чубам далоў,
у свеце сын загубіўся,
зараз едзе дамоў.
Ён ляціць да старонкі,
як вясной жураўлі,
без дзяцей і без жонкі,
верны толькі зямлі.
А бацькі перад хатай,
як сям'я галубкоў.
— Адкажы, мілы тата,
дзе ты маму знайшоў.
Вось такую, што прала
лён на верацяне,
што ў бядзе пацяшала
і цябе і мяне.
Што зямлю засявала,
калі ты ваяваў,
і дабру навучала,
калі я падростаў.
Словы мамы, як з мёду,
вочы — сонечны свет,
колькі любасці шчодрай,
мудрых лекаў ад бед.
Многа даляў праехаў,
многа сцежак прайшоў,
як матуля, дзяўчыны

анідзе не знайшоў.
— Выбраў я маладую
праз дзве хаты з сяла.
Гэткіх здатных гадуе
толькі наша зямля.

* * *

Зноў па шыферы дождж бубніць.
Шапаціць па страсе саламянай.
Разагналіся дні — не спыніць,
безупынна нясуць у нязнанасць.
Дум разгойданных не суняць,
па-льняному іх лад прадзэцця.
Як высока сынам не лятаць,
іх зямное пры іх застанецця.
Засяваць — дзядоў запавет.
Гладзіць воблік зямлі, не калечыць.
Трэ пакінуць такі на ёй след,
каб казалі аб ім — чалавечы.

* * *

Час, бы нітка льняная, прадзецца
днямі, месяцамі і няўпынна.
Усё, што сёння трывожным здаецца,
заўтра стане малым успамінам.

ВЕЦЕР НІВЫ КАЛЬША

Вецер нівы кальша,
сіні лён, цёмны лес.
І зямля, быццам кніжка,
адкрывае свой змест.
Накланяюцца ў ногі
грывы сочных траў.
Хтось араў тут разлогі,
нехта сцежкі праклаў.
Зарастаюць курганы,
б'юць пабегі з камя.
То залечвае раны
пасля войнаў зямля.
Дождж ёй воблік змывае,
беллю снег замяце.
Як зіма — спачывае,
а вясной зацвіце.
Невад сініх азёраў
ноччу з неба, як з дна,
ловіць цьмяныя зоры
і кальша да дня.

* * *

Розна бывае ў жыцці і ў полі.
У людзей і ў прыроды патрэба адна:
нараджацца, расці, расцвітаць без патолі,
покуль вясна.

Юных стагоддзяў вецер адчайны.
Засяваем, кахаем, чакаем пары.
Страты заўчасна, дарма падлічаюць.
Зноўку вясна. Цяплеюць вятры.

ЛЁТ

Конь буланы, сядзёлка,
лёгка ногі — у стрэмя,
з жураўлямі гаворка,
ў вочы ветру бярэмя.

А насустрач бярозы,
цёмны лес і паляны.
Лёс бязлітасны, грозны,
шчэ пакуль што нязнаны.

Коні — чорныя хмары
па нябёсным дзядзінцы
капытамі кранаюць
камяні на гасцінцы.

Хмары бліскаюць, гроззяць.
Конь у дзёрзкім разгоне.
Я сціскаю паводдзе.
Толькі ногі ў страмёнах.

Вецер хмары разгушкаў.
Страху быццам не стала.
— Ах, дачушка, дачушка,
ледзь каня не загнала.

ДАМОЎ

Дамоў — на масточак калінавы
рванеш — гатовы ізноў
падняцца, бадай, па-буслінаму
клякочучы песні з палёў.

Дамоў — гэта сэрцам да сэрца.
Дабрыдзень, мая маладосць!
Душой акрыяць, адагрэцца
і словам сагрэць кагось.

Тут хлеба акраец, як мёд.
Падушка, як пух лебядзіны.
Бацькі.
І магілы.
І род.
Зямлі сваёй подых глыбінны.

ПЯТРУ КЛІМУКУ

1

Хлопча палескі, з харошых найлепшы,
што вылецеў к сонцу з дрымотных балотаў.
Скуль мне узяць дасканалыя вершы,
вартыя гэтак далёкіх палётаў?

То ж Беларусь наша
ў хустачцы белай,
можа, ў квяцістай святочнымі днямі,
узгадаваць свайго сына сумела,—
ўзвіўся арлом з дарагімі сябрамі.

Шмат сілы ў зямлі
і шмат у народзе.
Жывём мы пачэсна
з надзеі і працы.

Шчодра палеткі жытнёвыя родзяць.
Высока ўмеюць сыны падьмацца.

Дзякуй, што наш ты з палескае вёскі,
слаўна ўзяцеў і шчасліва вярнуўся.
Дзякуй, што ў сэрцы адданым, сыноўскім,
насіў ты і носіш імя Бсларусі.

2

Сын хлебаробаў палескіх і ўнук,
годнасць
і гордасць роднага краю,

зноў у палёце

наш Пётра Клімук,
зноўку барозны ўвысь пракладае.

Застыў у трывожным чаканні народ,
матчына сэрца лякоча

і млее,

смелы,

высокі падзіва палёт,
такога і ў снах паляшук не лялеяў.

З плугам учора прайшлі па зямлі,
не раз наравістых закілзвалі коней,
а сённечы ў космас вядуць караблі
упэўненай сілай сялянскіх далоняў.

Блізкі нам той,
хто дзеліць палёт,
разам глядзіць па касмічнае зьянне.
Скажы яму, хлопча,
які мы народ
і перадай ад усіх прывітанне.

Хай з лёгкай тваёй і шчаслівай рукі
на гонар і радасць роднага краю
з вёсак выходзяць палешукі.
Хай у палётах цябе даганяюць.

КАСТУСЬ КАЛІНОЎСКИ

Калі ў бой на змаганне з катам
выйшаў наш адважны Кастусь,
за плячамі ён меў занадта
мала вёснаў

і меў Беларусь.

Меў Кастусь свой адвечны, сярмяжны,
прагны шчасця, працоўны народ.
Толькі волі жадаў недасяжнай —
нагароды з усіх нагарод.

Боль і путы, чужацкая цемра,
лад чужы, здзек чужы,
цар і пан.

Толькі ў сэрцы, як вогнішча, вера,
што народ будзе сам сабе пан.

Толькі сіла

ў Яські з-пад Вільні
палымяных завостраных слоў
ды пад шэраю світкаю крылле,
і размах, бы вясной у арлоў.

О, свабода! Тварыла дзівосы —
змагара-каваля са слугі.
Ты вастрыла сялянскія косы
у гарніле адчаю, тугі.

ЛЮТЫ

Холад люты да касцей праймае,
аж за душу лапамі бярэ.
Стыне ўсюды, мерзне, замярзае.
Ходзіць важна люты па дварэ.

Смех і грэх.
А колькі фанабэрыі.
Без кажущка цераз двор не ход.
Заінелі шыбы, нават дзверы.
За парогам стыне галалёд.

Люты-дзьмуты:

— Паваюю з вамі.
Вы сягоння ўсе ў маіх руках!

За плячамі — сакавік з братамі
сеюць у прастор вясновы пах.

БЕЛАВЕЖА

У Белавежу ўвайшла, нібы ў храм.
Стромкіх дрэваў
маўчаць калоны.
На кары каля шраму шрам,
бы счарнелі старыя іконы.

Кроплі смольныя,
нібы перлы.
Кроны
купал неба падперлі.
Пахіліліся долу кусты.
Пах ядлоўцу густы,
густы.

Ціха тут, толькі сэрца стук.
Тут касуля прывыкла да рук.

Жар суніцаў — кроў з нечай раны,
незагоенай, набалелай.
Узятае бусел з паляны —
падалося —
як кужаль белы.

Зубр на мох, бы ягнё, прылёг
ля бярозаў у белай адзежы.

Калі недзе існуе бог,
тут ён, пэўна, у Белавежы.

НА СУТОННІ

Добры вечар у хату.
З зацярушаных дрэў
сцюжай іней кудлаты
мне на сэрца асеў.
Тут агонь наш у печы.
Жар, якому не стлець.
Цепльнёю спрадвечнай
мне б душу адагрэць.
На дыван паўзірацца,
слова шчырае ўчуць.
Адпачыць после працы
ў шчырай хаце хачу.

ДрэMLE вечар на лавах.
Рэй дзіцячы прыціх.
После снежных завалаў
адпачыну пры іх.

* * *

Сумна сягоння.
На плечы вецця
накінуў вецер
хустку сутоння.

Месяц не свеціць,
згубіўся недзе
ў цёмнаблакітнага неба прадонне.

Пагаслі вокны.
У поцемку зрэбным
стаяць натружанья сялібы.

Выплеснуў вецер
з прадоння неба
на грудзі хмараў
месяц,
як рыбу.

* * *

Я ад зямелькі крыллею адштурхнуся
і абміну ў палёце чорны жах.
Лячу душой са сцежак Беларусі
на недасяжны, паднебны шлях.

Унізе бор пад ветрам студзіць шаты.
Уверсе ноч запальвае агні.
Свая туга, свае шляхі ў крылатых.
І праўды след яснеішы з вышыні.

ПА-БЕЛАРУСКУ

Задумана стаяць на ўзлессі хвоі.
Вятры з бярозаў лісце замялі.
Нам дорага заўсёды ўсё жывое,
што побач з намі дыша на зямлі.

Равуць зубры, як продкі навучылі.
Сівую пражу павукі прадуюць.
Арол у хмарах распраўляе крылы,
каб даляцець да мэты вольных дум.

І добра так бывае ў свеце, строга.
І нельга кідаць лёс на самацёк.
Свой шлях у кожнага, свая дарога,
праверана вякамі і жыццём.

З дабром да роду, з ласкай да суседзяў —
ад прадзедаў парадак на зямлі,
Шурпатасці, усе памылікі, беды
вякі даўно нам з душаў саскраблі.

І гонар свой — не трэба нам благога.
І звычай свой па-людску жыць з людзьмі.
Дабро сваё, не трэба нам чужога.
І будзе ўсё. Бо з працавітых мы.

Зжынаем хлеб. Гадуем скібу-скварку,
Не ворагі, сябры ў нас навакол.
Умеем хораша разладзіць сварку:
— Сядайце, госцейкі, за наш гасцінны стол!

ВЕРАСЕНЬ

Верасень у тумане
бульбяны, багаты.
Вецер яблыні гне,
абтрасае ля хаты.

Дзед прылёг на мурог
і атавы не косіць,
з дрэў яму каля ног
сыпле золата восень.

Каб жа сілу збярог,
назбіраў бы са жменю
срэбра-медзі з дарог,
каб звінела ў кішэні,

ды пайшоў бы да той,
што як ранак, смяецца,
што забрала спакой
ды прывабіла сэрца.

Было б меней гадоў,
як тады, як калісьці,
закружыліся б з ёй,
бы асенняе лісце.

Была сонейкам, ласкай,
абразком маляваным,
чарадзейкаю-казкай,

песняй недасяганай,

зоркай педачаканай,
з недажатай палоскі
анікім не сарванай
польнай ружай ля вёскі.

Уздыхнуў аб пары,
як прыдумваў забаву.
Растрасаюць вятры
па пракосах атаву.

Галавы не падняць.
Небасхіл, як сляза...
І шуміць сенажаць,
адзвінела каса.

...Кажуць, блудзіць душа
па балотах, імшары,
як памрэш загадзя
ад няздзе йснаей мары.

СЫН І МАГУЛЯ

Адпывалі няўпынна ў вечнасць дзеі быцця.
Гадавала жанчына каля сэрца дзіця.

Спавівала пяшчотай, сагравала дабром,
шчырых думак палётам,
што плылі з малаком.

Вырас любы саколiк — дрэнным людзям дакор.
Ясным чубам да столі,
шчырым сэрцам да зор.

Сны юнацкія сняцца, боль душу закрунуў.
— Не сумуй, мая маці,
што пакінуў адну.

Твае вочы — світанне, твае рукі — цяпло.
Без цябе ні кахання, ні жыцця б не было.

Але мне, маладому,
што ля рук тваіх рос,
захацелася грому з недасяжных нябёс.

* * *

Мне патрэбны бор стары сасновы,
дзе на рукі сочыцца жывіца.
Мне патрэбна роднай чыстай мовы
з сырадоем у сяле нагіцца.
Слоў айчынных,
слоў сардэчных жменю,
мудрасці мінулых пакаленняў.
Цеплыні суседскае сустрэчы,
хаты ціхай, добрай,
мірнай працы.
І адпосін шчырых, чалавечых.
Быць людзьмі.
Не толькі імі звацца.

РАЗВІТАЛЬНА ЗАПЛАКАЛА ВОСЕНЬ

Развітальна заплакала восень,
кроплі слёз на маім акне,
ветру вольнага хор стогаласы
ў чыстым полі сумуе па мне.

Я з раўнін, дзе туманна і сіне,
вольна сэрцу, прасторна для дум.
Гасіць восень дажджамі касымі
жар рабінаў.
Сячэ лебяду.

З урадлівых засеяных гоняў,
з чыстых рэк,
што ўвабралі ў плынь
ліўні слёз сялянак прыгонных
і няволі агорклы палын.

З беларускай учэпістай гліны
і з рабра прынямонскіх вярбін,
я галінка ля белага тыну
незабыўных адвечных сватынь.

Маё сэрца з зямлёю зраслося.
Калі восень бярозы сагне,
ветру вольнага хор стогаласы
ў чыстым полі сумуе па мне.

ХМАРЫ

Неба бяскрайняе,
неба над хатамі.
Сунуцца хмары ляніва угары,
нібы кудлатыя і барадатыя,
выйшлі на вольную пашу зубры.
Кінулі дом свой —
пушчу адвечную,
выйшлі з гушчэчы,
нібы з даўніны,
каб нагадаць па дарозе сустрэчным —
шчэ ў нетрах равуць начамі яны.

* * *

А вясна жыццядайная, дружная.
Засмяялася сонца ўтары.
Белы снег, як палотнішчы кужаю,
у сувой згартаюць вятры.
Птушкі з выраю.
Ты не са мною
і дарма цябе ў хату чакаць.
І душы маёй не загоіць
распагоджаны спеў жаўрука.

* * *

Зіхаціць за сцяною чаротаў
накрухмалены Нёмна абрус.
Што спыяе думак узлёты,
я пакіну, як цяжкі груз.
Песня, песня, народная ліра.
Я з кайданаў яе ўзняла.
Што ні нота — адкрытасць і шчырасць.
Скарб адзін — дарагая зямля.

У НАС

Вочы мае сонныя.
Сны на вейках.
Не заспалі сонейка,
салавейка.

З ручніком кужэльным,
каб памыцца
раннюю расою,—
да крыніцы.

Быдла за ваколіцу.
На прастор дзеці.
Жыта ў пояс клоніцца.
Вее вецер.

На льяным настольніку
хлеб духмяны.
Сыр, аладкі на століку
да смятаны.

Дык яшчэ з прынукаю,
як вядзецца:
- Ешце, ешце, госцікі,
бо ад сэрца.

ВЕРШ

Народ паважаеш, адкрыта жывеш —
прыходзіць натхненне ад шчодрага сэрца.
З маленькіх пачуццяў не зродзіцца верш,
як з пустога вядзерца вада не нальецца.

Шмат чаго трэба ў душу увабраць.
Там змесціцца больш, як у нашых далонях.
Зачэпнуць з крыніцы святла і добра —
хай наша мінулася праз вершы гамоніць.

Пісаць пра мінуласць — не крочыць назад.
Пісаць пра сучаснасць — не рвацца наперад,
Трэба ў паэму жыццё нанізаць —
зважыць былое, у заўтра паверыць.

Вершы пісаць, як любіць і цярпець.
З праўдаю лёс залучыць назаўсёды.
Не ўчора пачатак,
не заўтра канец
падзеям і думкам-узлётным народа.

ЗЯМЛЯ

О, зямля!
Сноў сялянскіх калыска,
беларуская наша доля.
Ты, як маці, нам родная, блізкая.
Наша поле, шырокае поле.

Ные сэрца соладка-соладка,
маладзенькая грыва руні,
і палеткаў бяскрайніх золата,
і тарпіны снапоў на гумнах.

Ужо арэм і жнем мы машынамі,
нават дзічак не абмінаем.
Ты ж цвіцеш, як цвіла, шыпшынаю,
ты шуміш тапалёвым гаем.

Мы аднымі дажджамі змытыя,
мы са сцюжы,
з нялёгкай долі,
з родных песень,
з палеткаў жыта мы.
Урадлівае наша поле.

* * *

Верны будзь слову,
якім Купала,
прарок народны,
сэрцы ўзварушыў.

Верны будзь слову,
якое ўпала
з матчыных вуснаў,
як з неба,
ў душу.

* * *

Толькі чыстыя сэрцы пяюць.
Толькі птушкі, вітаючы сонца,
ды калі свае гнёзды ўюць,
звоняць песнямі ў неба бясконца.

Гэта подзьмух жывучай вясны,
ясных промняў няўлоўная жменя
прабудзіла кругом галасы
маладосці, сілы, квітнення.

Сум праходзіць мінулай зімы,
заміраюць нягоды жыццёвыя,
падываецца радасць з зямлі,
сакавіцкім павевам адноўленай.

Сіла крылаў не знае граніц,
абмінаючы сцежкі глухія,
п'е душа з першародных крыніц
беларускай адвечнай стыхіі.

Вырываецца песня ў свет
моцнай прагай дабра і свабоды
за птушынымі песнямі ўслед.
І паэты птушынага роду.

КРЫНІЦЫ

У бязмежную эру касмічную,
бы ў сіваю пару лучын,
б'е празора вада крынічная,
абмываючы пяткі вярбін.

Той, хто звездаў
палётаў кружэнні,
даль міжзорных шляхоў без граніц,
нахіліўся, глыкнуў са жмені,
каб шылінкі ў яе не ўраніць.

Як бы высака мы ні ўзяталі,
як далёка б мы ні былі,
нас да вербаў крынічкі вярталі.
Мы юнацтва з крынічак пілі.

БУСЛЫ

Ходзяць госці — буслы на даліне.
Скуль да нас прыляцелі,
сябры?
Крэкчуць жабы на дождж
ў лугавіне,
салаўі заспяваліў бары.

Смела, буслікі, лётайце дома,
віце гнёзды бліжэй каля нас.
Ў нас усё, як даўней, па-старому,
хоць і новы,
як кажуць, час.

Можа, крыху інакшую звонкую,
па-старому каб вас прывітаць,
мы зацянем на дрэва баронку,
каб лягчэй вам гняздо будаваць.

Гэтак многа шырокіх дарогаў.
Нам мілей даль палёў і лясы,
дзе вякамі да нашых парогаў
прылятаюць на весну буслы.

СМАГА

Жывым струменем з нетраў б'е
халодная, бы лёд,
крыніца.
Як праўду,
чэрпаю яе
з зямлі што мне не чужаніца.

Цячэ вадзіца проста ў збан.
А пэўна што лягчэй ўдвое,
паволі адкруціўшы кран,
напоўніць конаўкі вадою.

Пайду насуперак вятроў
насустрач ніў і польных макаў
пад ценем ліпаў і дубоў
па воду тую,
што да смаку.

ВАЙНОЙ

Сэрца маці начамі не спіць,
лекаціць, як зыманы⁵ голуб.
Сэрца маці за ўсіх баліць.
Белізна пакрывае голаў.

Нарадзіць,
карміць,
гадаваць.

Чуць іх голас, бачыць усюды
і вайне на няміласць аддаць
ды чакаць чорнай весткі ці цуду.

Хмарай зноў груганам кружыць
над пабоішчам.
Тлець папялішчам.
Як жа зроблена мала,
каб жыць.
Як жа зроблена многа,
каб нішчыць.

* * *

Свішча вецер ашалела, востра,
хлешча гордую душу маю.
З непагодай у адзінаборстве
вытрывала ўсё. Яшчэ стаю.

Не зламалі недругі і гора.
Бо ў часы праверак і нягод
пунктам непахіснае апоры
быў такі трывалы мой народ.

⁵ Зыманы — злоўлены.

ЖЫЦЬ

Жыць — гэта ў хаце са смольных бявенняў
з нашым адвечным гаючым цяплом
прагнуць, каб родныя тры пакаленні
хоць часам сышліся за шчодрым сталом.

Жыць — кідаць зерне ў ворыва спорна,
садзіць маладыя лясы і сады.
Дотыкам ног цалаваць тое поле,
дзе цяжка ступалі бацькі і дзяды.

БУДУЮ ДАМ

Будую дом. Палац не ломкай гліны.
У друз парасыпаецца бетон.
Жывых людзей прывальваюць руіны.
Я пабудую трывалы дом.

Са сцежак ён, што праляглі праз церні.
Ён са змагання, дзе мае сляды.
З малога і вялікага цярпення,
народзе мой, стары і малады.

Мой век мінуўся, жудасны і сумны.
З сяўні маёй наступіць умалот,
як будзе жыць акрылены, разумны,
паэтамі праслаўлены народ.

* * *

Ноч дыша цяжка, канае нібыта,
і таму так нявесела мне.
Неба зорамі моцна прыбіта,
так пагрозна маўчыць у акне.
Не. Не трэба! Цяжкасці-важкасці
слабым, прывучаным ньць.
Маем права жыццёвыя радасці
на зямлі між людзьмі падзяліць.
Вымыта ў росах, прапахнуты зёлкамі,
абапёршыся на пляцень,
падперазаўся цуднай вясёлкаю,
нованароджаны дзень.

МАРОЗ

— Я дужы. Захочу — замучу да слёз.
Спыню, закаваю крыгі.
Усё анямее...

Хваліўся мароз,
пакуль пе было адлігі.

Не ад такога ліхога, як сам,
што мучыць, марозіць бясконца
і нораў дыктуе жорсткім вятрам,—
загінуў мароз ад сонца.

КВОЛАСЦЬ

Жаночае амаль не знаю кволі,
хоць сэрца тужыць восенню па ёй.
Жыцця ўмалот вятры перамалолі
і скроні нат абсыпалі мукой.

Я на тваіх разлогах — чарацінка,
зямля мая,
 мой солад і мой боль.
Мой жытні хлеб з духмянаю скарынкай
на твай абрус
 пакласці мне дазволь.

* * *

Цягнуцца ў неба таполі.
Шлях нацянькі да сяла.
Я заблудзілася ў полі,
сцежкай крутою пайшла.

Дуб у задуме глыбокай.
Гнецца вярба да зямлі.
Тутака вераць ва ўрокі.
Пэўна, мяне ураклі.

Пахла ля ног канюшына.
Буйна цвіла сенажаць.
Поле мяне навучыла
з родных дарог не змыляць.

Часам спынюся ад болю.
Моўчкі пот вытру з чала.
Я заблудзілася ў полі,
сцежкай крутою пайшла.

* * *

Іду скрозь зялёныя шлахі дрэў,
адна між падоўжаных ценяў.
Пух тапаліны на скроні асеў.
Не здзьмуць яго ветрам асеннім.

ДОМ ДЗЯЦІНСТВА

Пацягнулася дарога
моўчкі за сялом.
Там, за марывам разлогаў,
мой вясковы дом.

Злева — альшына густая,
луг цвіце, як май.
Справа ў неба вырастае
белазоры гай.

Пахне свежа бор сасновы,
каля ног чабор.
Распяваўся дзень ліпнёвы,
бы пчаліны хор.

Ходзяць там «буслэ» паволі,
зелена кругом.
Мной пакінуты між поля,
мой вяснновы дом.

ЗУБР-АДЗІНЕЦ

Зубр-адзінец ад статка адвык
не ахвярай, а панам у лесе.
Адзін, як пілігрым, што ў святыню пранік.
Адзін, як арол у паднябессі.

Наканаванне накрэсліць кругі,
разгон, узвышшы палёту.
Каго палюбілі аднойчы багі,
сіла яго — адзінота.

Красуецца статак прыплодам цялят,
гульнямі ў травах пахучых.
А ў сэрцы адзінца інакшы загад —
быць рыкам адвечнае пушчы.

Стойбішча статка і статка лугі.
Адзінцу — трывога ў сэрцы.
Каго палюбілі аднойчы багі,
са статкам той не сальцеца.

* * *

Нада мною столь з дошак і бэлеж
праягла на бяргавых тугіх.
Стырчаць гакі старых калыбеляў,
ноч мінуласць калыша на іх.

* * *

Песня каронай на голаў лягла,
з церня вянкком на чало.
Песня-сяброўка з малога сяла,
сціплая, нібы сяло...

Хочацца рукі шырока падняць
і даць ёй свабодны ўзлёт.
Хай кружыць, брукуе, пяе, як вясна,
прарваўшы праменнем лёд.

* * *

З болю народа,
з ягоньх надзей,
як любоў і сумленне свету,
як носьбіты вольных і светлых ідэй,
з зямлі прарастаюць паэты.

Шкода, не кожны аб ёй запяе,
парад ў яе запягае.
Хоць сіла, што й дрэвам магутнасць дае,
ў сваіх нетрах і песню стварае!

ПАЭТЫ

Поўнае сэрца ўзнёслых турбот,
красою зямлі захапленне.
Паэты — зусім не манашаскі род.
Паэты — жывыя стварэнні.

Не па разліку бывалых лгодзей,
папаўшыся ў пераплет,
слухаюць сэрца.
Яно праўдзівей,
ім крэсліць папрамак, лёт.

З шэрасці твораць жыцця ідэал
і смела наперад варожаць.
Ля вогнішча — думаў натхнёны запал
і песець разліў пераможны.

Не ўсе з ім музыкі,
не ўсе салаўі,
што зоры трывожаць начамі.
Без енку ў цярпенні,
без страху ў баі.

Паэты бываюць арламі.

У ПЕСНЯХ ЁСЦЬ ХЛЕБ

А мяне, мусіць, з гора
нарадзіла зямля,
толькі ціхай пакоры
ў сэрца мне ўліла.

Ноч, як подых хаўтурны,
нат зара не ўзышла,
не з прамення, а з буры,
мусіць, выйшла душа.

Сонца на небасхіле.
Кружыць птах над зямлёй.
Ён пазычыў мне крылле
і паклікаў з сабой.

Крылле — скарб небагаты.
Узлётаў не падзяліць.
Не хапіла зярнятаў,
каб усіх накармаць.

Толькі песень хапіла,
каб хтось духам акрэп,
Пэўна ў песні ёсць сіла.
Пэўна ў песні ёсць хлеб.

УСПАМІНАЛА ДЗЯЎЧЫНАНЬКА

Успамінала дзяўчынанька
залатую вясну.

Да магілачкі вернай быць —
хто цалуе адну.

І зімою ці летам
цераз буры і снег
за такім ісці следам,
хто кахае навек.

Быў жа — доляю выснены —
сэрца болем крануў,
Вусны — спелья вішні —
пунсавалі яму.

Як ішлі ганаровыя.
Ён ад брата вярней.
Ды такія героямі
паляглі на вайне.

* * *

Будзьце з пагодай, мірныя дні —
плён чалавечай працы.

Будзьце з лагодай,
смелыя сны,
што сэрцу людскому сняцца.

Будзь урадлівай заўсёды,
зямя,
шчодрай, вільготнай вечна,
што родным братам прытулак дала
ў сям'і сваёй чалавечай.

Але ў блакіце азёраў і рэк
з косамі спелага жыта
радзіма чакае вас,
як Сольвейг
чакала калісь Пер Гюнта.

* * *

Молодзь не спіць, не сцішыць сяла —
тужаць, кахаюць гітары.
Ночка-цыганка высока ўзняла
месяца поўную чару.
Воблеск далёкіх нязнаных планет.
Сад у шпакоў перагудзе.
Як жа харошы, расквечаны свет —
на вечную радасць людзям!

З сэрцаў чуцця, нібы кінень з каўша,
сіла бурліць маладая.
Плешчацца ў песнях жывая душа,
долю з-пад стрэх выклікае.

* * *

Сёння месяц, рагаты і грэшны,
блудзіць небам, шукае прыгод.
Гэткай ноччу складаюцца вершы
аж да раніцы навывёт.

www.kamunikat.org

* * *

Час імчыцца.
Мінуласці соладка спіцца.
Новых думак і мараў не пафасны
хор,
новай праўды другія,
жывыя крыніцы
разбудзіў звышракетны,
шалёны віхор.

Не, не атам!
Няхай лепш у стомленых сэрцах
стане розум насупраць тупых кулакоў.
Дасягненні навукі
ў паядынку са смерцю.

Супраць згубы планеты
ўся мудрасць вякоў.

ДЗЕ БЛУДЗЯЦЬ СНЫ

Цішыня раўнамерна плыве за акном,
як жыццё без прынады, без смеху.
Часам вецер зазвоніць аб шыбу крылом
ці заб'ецца з разгону аб стрэху.

Я лічу павароты ўжо пройдзеных дзён.
Тых, што прыйдуць,
спазнаць не ўмею.

Час плыве.
Я не сплю.
Заблудзіўся мой сон
ва ўспамінах суровых заваяў.

* * *

Айчына — адвечнае слова з глыбінь
з жыццём удыхнулі ў сэрца.
Долі палын і надзеяў цяпльнъ
і вернасць надзеям да смерці.

Айчына — зямелька,
магілы дзядоў,
іх думкі і творчая праца.
У снежную замець дарога дамоў.
То — не баяцца!

То — радасць світаньня
і сум вечароў,
ад сонца салодкая ўтома.
То — светлая,
верная ў сэрцы любоў.

Айчына — то дома!
Дома!

Спрадвсчная доля —
жыць і ўміраць.
Працягласць супольнага роду.
Ці будуць часамі
сыны ўспамінаць,
як пойдзем ужо
назаўсёды?

БЯССОННЕ

Апалі хмары — кудзелі клочча
з начное цьмы за шэры небасхіл.
А маладзік ад пацалункаў ночы
у рукі дзеўчыны
упаў без сіл.

Зарою светлай неба закранула.
Збудзілі птушкі поле да жыцця.
А я зусім пакуль што не заснула —
гаворцы з сэрцам не чутно канца.

Паэтаў сон і недарэчны.
Тут мары з яваю не пагадзіць.
То — дыялог,
напружаная спрэчка
таго, што ёсць,
і як магло ўжо быць.

ЖНЯЯ

Белая кашуля
і сярпок праз плечы.
Тканая спадніца,

хвартушок квяцісты.

Вось ідзе дзяўчына
і пяе, шчабеча
з ніваю даспелай,
з раннем залацістым.

Ды на постаць стане,
загарне калосе,
зубленым сярпачкам сабярэ ў далоні.

Золата цяжкое,
каб не растраслося,
лёгенька і спрытна
да зямлі наклоніць⁶.

Ды уздыме жменьку
йзноў над галавою.
Ды калоссем спелым,
бы праменнем ясным,
з лёгкасцю птушынай
ўскалыхне з любоўю
і паложыць жменю ўніз на перавясла.

Адарвецца часам,
споп высокі звяжа.
За сабой паставіць ветру на забаву.
І стаяць снапчкі залатою стражай
ля мяжы зялёнай з чубам кучаравым.

Кончыцца дзянёчак,
дык на ржышчы гладкім
зжатаю дарогай у сутонні шэрым
стройныя снапчкі сыдуцца ў дзесяткі.
А дзяўчына пойдзе
ў хату на вячэру.

⁶ Накланіць (*дыялект*) — нахіліць

АСЕННІ

Сонейка не выйшла больш на неба
ў золаце ад галавы да пят.

Дзень сягоння апрануўся ў зрэб'е
хмар абшморганых
і хмаранят.

Нават вачаняты не смяюцца
пад асенні
пад імглісты шум.

Туманамі ў галаве снуюцца
пасмы сумных
жураўліных дум.

Адлятае,
заціхае радасць,
Толькі сэрца стогне, бы крумкач,
быццам бы прыгнула нас адказнасць
за віхураў безуцешны плач.

* * *

Мы паэты,
высокі ўзлёт.
Нам да хлеба —
глыточак славы.
Каб расплавіць на Нёмне лёд,
неба дорыць нам вершы-праявы.
Мы адкрыта глядзім на свет.
Наша вогнішча не патушаць.
Мы застогнем —
наш спеў, як след,
застанеца адбіткам на душах.

* * *

Па гасцінцы, капытамі ўбітым,
шпарка едзе параконны воз.
Паганяе вецер хваляй жыта,
звоняць росы ў кучарах бяроз.

Пчолы ў вулях шчэ. Ранютка ранне.
Прачынаецца ледзь-ледзь сяло.
Толькі што нясмелае світанне
чарку сонца ў неба падняло.

Бор прагнуўся ў важкім задуменні.
Бронзу сосен дзятлы не куюць.
Ад глыбокіх, векавых карэнняў
маладыя парасткі растуць.

* * *

Сонечна.
Ветрыку ціхі напеў.
Ладзіцца подступ шчодраму лету.
Цёмная зелень
разгалістых дрэў
мяне аддзяляе ад свету.

Кветкі навокал.
Травы ля ног.
Я не пайду
за блакітны той плёс.
Хаты сялянскай стаптаны парог
мне падарункам належыць...
Мой лёс...

НАЧНАЯ АКВАРЭАЎ

Такая ноч.
Не зварухнецца вецер.
Галіна не зварушыцца на здзіў.
На зрэб'і хмар
з бурштыну бранзалецік —
прыпадна свеціць кволы маладзік.

Апошняе святло ў акно пагасла.
Мядзведзем расцягнуўся цёмны бор.
Ў задуме ўсё.
Адны толькі Пегасы
кранаюць капытамі зор.

* * *

Выходжу над Нёман пад клёкат буслоў,
углыб запускаю невад.
Ці будзе на шчасце багаты ўлоў,
трудна згадаць наперад.

Сцелецца травамі бераг ракі,
ўздрыгвае гладзь вадзяная.
Плешчуцца ў хвалях язі, шчупакі,
сом паветра глынуць вынырае.

З тоняў, з глыбінь ля сваіх берагоў
невад цягнуць — асалода.
Выплеснуць з верша тугіх шчупакоў,
а плотак пусціць у воду.

* * *

Зашумела ў задумным лесе,
загайдалася ў вышыні.
Ува мне старадаўняя песня
запусціла свае карані.

З-пад сярпа прагучэла калісьці
ля зярністых жытнёвых снапоў,
калі бусел гайдаў калыску
яснавокіх дзіцячых гадоў.

* * *

Жыць бы на аднаселлі,
дзе на дасвеці
стукоча ў скроні,
будзіць са сну вецер.

Жыць бы па аднаселлі —
зораў шукаць у прысадзе,
прасці вятроў кудзелю,
што некалі не дапрадзена.

Агонь патрэскае ў печы.
Каханне шчыра шчабеча.
Ад шчасця маўчыць, як бяздонне,
гаючае Прынямонне.

* * *

Падкрадаецца знячэўку страх
ды рукой кашчавай сэрца ўпчыміць.
Цвёрда на сваіх стаю нагах
і гляджу цвярозымі вачыма.

Каб мякіны за ўмалот не ўзяць,
лёгкае слаўцо кладу на вагу.

Каб хлусні ды праўдай не назваць,
я знайду яшчэ ў грудзёх адвагу.

* * *

Напластаванне пройдзеных гадоў —
ужо амаль курганне нарастае.
І сэрца халадок і снег віскоў,
які ў вясновы поўдзень не растане,—
нагадваюць далёкі цяжкі шлях,
куды паеду, скуль няма звароту.
Застыне іней ў цёмных валасах
вянком апошнім шчыраму народу.

* * *

Розна бывае.
І зноў неспакой.
Нялёгка мне, не пярэчу.
Долю бяру жаночай рукой,
нібы каня пад вуздэчку.

Будзе ў нагу паслухмяна ісці.
Волі маёй не здрадзіць.
Не дам сябе ў бездарожжа нясці
па дзён маіх лістападзе.

Жыву — гэта значыць зноў на кані.
З зацуглянаю доляю.
У прорву рване — не баюся ані.

Праскачу?
Утрымаю?
Не здолею?

* * *

Тут дарога бяжыць праз палі,
абмінае над крушніямі дзічкі,
б'е вада ля каменняў з зямлі
ў лона ціхай празрыстай крынічкі.

Я расту, як ячмень, як авёс,
зерне ў коласе пэўна хаваю,
а ў снягі і ў суровы мароз
я, здаецца, з раллёй спачываю.

Што жывое, я сэрцам люблю.
Кожны ведаю твар невялічкі.
Ласку сонейка ў душу лаўлю
і ад бур не хаваю аблічча.

У СЁЛАХ ДАЎНО НЕ ПРАДУЦЬ

Воўны белай пасмачкі кволья
з хмар-кудзелі вятры прадуць,
не на кужаль, што ткалі ў сёлах.
Па сёлах даўно не прадуць.

Не снуюць вечарамі, не мараць
ды не ладзяць забытых красён.
Калі ўбачаць старое прыладдзе,
даўніну ўспамінаюць, як сон.

З ціхай сцежкі жыццё саступіла,
шэрых досвіткаў болей няма.
Не майструе грабель і цапільнаў,
на таку не малоціць зіма.

Не патрэбны ні свірны, ні гумны.
Малацьба без цапоў і грабель.
Толькі сэрцу даўнейшаму сумна.
Часам сніцца кужэльная бель.

* * *

Цячэ ў крыві не дух слабы і прэсны,
што хіліцца прад кожнай хваляй зла,
а сум мясны, старыя нашы песні
з наднёманскага роднага сяла.

Упэўнена цячэ яна па жылах —
народа кроў,
што пратрываў вякі,
бунтарная,
бы некалі ў Вашчылы...

* * *

На прыпечку мурлыча кот,
гадзіннік мірна б'ецца
і сэрца шыфраваны код
чутно ў цішы, здаецца.

Маўчанне, цемень у гары.
Насуперак спакою
я з вамі гутару, сябры,
слязінаю скупаю.

ЛЕКІ

Гляджу з акна: снягі паволі таюць
і сонца ўстала гожае як след,
паветра зноў папоўніцы глытаю
і цешуся, што зарунеў сусвет.

Душа ізноў, бы сонейка, яснее
і ногі ўсё нясуць мяне далей,
і хочацца зярняты шчодра сеяць,
на крылах слоў за воблакі ляцець.

Вітаць вачыма кожную травінку,
аказвацца на шчыры стрэчны смех,
ісці сцяжынамі без адпачынку,
тварыць, як твораць вёсны, не на стых.

Выходзіць з вострым лемяхом у поле,
прылёт птушыны, звонкі спеў вітаць,
расці ажно да неба сіняй столі,
з прыродаю душою расцвітаць.

Сплывае з дрэў адвечная жывіца,
вятры задорна ў правадах гудуць.
Спакойны сон, майго жыцця крыніца,
залечваць раны да цябе іду.

* * *

Жыццё — не грушка на вярбе,
гатовы каравай.
Стваральнай працы для сябе
ў нас непачаты край.
Паспець бы раны загаіць,
хто ў бітве паў, за тых,
усё вярнуць, ізноў стварыць
і дакахаць за іх.
Звярыных лапаў сцерці след.
людзей дабру вучыць
і паказаць нашчадкам свет,
ў якім не страшна жыць.

* * *

У кожнага зара сваіх надзей,
радасці свае, свае турботы.
Таму не можа звонкі салавей,
пяюч вясны, свістаць па воўчых нотах.

www.kamunikat.org

У ЧАСЫ ВОЙНАЎ НА НАШАЙ ЗЯМЛІ

Тут усё прыдбана і ў зямлі схавана.
Хлеб ёсць і да хлеба ў цяжкі час.
Самі апранаемся і самі лечым раны,—
гэтак войны навучылі нас.

Лён і воўна — вопратка гатова.
Кажухі і світкі.
Сала. Мёд.
Вораг кулямі вядзе размову —
кулямі адкажа наш народ.

Як бяда нішчымніцу стварае —
будзе дужы з бульбы, з лебяды.
Толькі чалавечнасць захавае,
дабрыню, сумленнасць, як заўжды.

Шчыра тут усё ў нас і папросту:
нівы, збожжа. Веліч нашых спраў.
І няўцям пажары і забойствы
тым, хто хлеб рукамі здабываў.

Зноў сяло за лесам дагарае,
зацягнулі небасхіл дымы.
Вораг нас не пастраліе.
Тут каменні робяцца людзьмі.

ВЫРАЙ МАЛАДЫ

Народ аседлы мы, не птушкі пералётныя,
і бацькаўшчына родная — не стэп.
З зямелькі ворнае,
з сяўні і поту мы,
так пакахаўшыя касу і серп.

Дажджамі мы абмытыя і росамі,
жывучасць нам дае сама вясна.
Мы ад зямлі — складаныя і простыя
і шчодрыя такія ж, як яна.

Натураю, як сонейка, мы добрыя
і літасцівыя, як матчына любоў.
У барацьбе мы стойкія, харобрыя
і верныя зямлі сваіх дзядоў.

Як нашы пчолы, гэтак працавітыя,
нібы мурашкі, дружныя з сабой.
Ад долі труднай гартаваныя, гранітныя,
ішлі стотысячнаю «Грамадой».

Душою мы, як песні шчырыя,
у свет загнаныя мы са спалаху дзён,
дамоў вяртаемся, як птушкі з выраю,
і ападаем на стары загон.

І мілае нам неба грудаватае
і восені і летні сонцапёк.

Бары адвечныя, сады за хатамі,
нагамі роду стоптаны парог.

Жывём мы гнёздамі, сваімі сёламі,
насельваем старыя гарады,
ў бяседзе дружныя,
падчас вясёлья,
з вясковых хатаў вырай малады.

М АЛАДОСЦЬ І СТАРАСЦЬ

Маладосць — палёт мараў высокіх,
нестрыманасць парываў і бунт.
Старасць робіць маленькія крокі,
але пэўпа ступае на грунт.
Маладосць без задуму, дакораў
часам прыме за золата медзь.
Скіраваць свае крокі до зораў —
шчэ не значыць да іх даляцець...
Ў маладых — парыванне і слова,
буралом на спакойнай зямлі.
Мужнасць важкая ў сівагаловых,
што карэннем у дол ураслі.
Маладосць, замагаючы многа,
дарам блудзіць сабе ў аблаках.
Старасць ведае лепей дарогу
і на правільны вывядзе шлях.
Слаўны ўзлёт малады і прыгожы,
ўсё ж падводзіць няведанне спраў.
У жыцці толькі той пераможа,
хто ў сябе мудрасць старца ўвабраў.
Ну, а мудрасць не з ветру бярэцца —
аднагодак стагоддзям амаль.
Доўга молатам цяжкім куюцца,
покуль стане гартоўнаю сталь.
Смелы бунт, побач мудрая рада,
пэўнасць крокаў і думаў палёт.
І адна толькі простая праўда:
хай жыве і дужэе народ.

ЗАВЕЯ

Даль, як глянуць,
бялее.
Белы кужаль дарог.
Закруціла завая
белы снег у палёх.

Ашалела завая,
загубіла мой след.
Насумёціла, вее
аж каню па хрыбет.

Палазам не працерці
шлях стары да сяла.
Гурбы снегу і ў сэрцы
мне зіма намяла.

Мроі, мары, надзеі
вырваў вецер з дарог.
Круціць, круціць завая
белым снегам ля ног.

ТОСТ

Адкінуўшы ўбок блытаніну
чужых надакучлівых слоў,
іду я старой каляінай,
забытаю сцежкай дамоў.

І кожны мой крок — то памяць,
позірк — сустрэча з былым
раны старыя паляць.
Боль вочы грызе, як дым.

Я чую, як мёдам ліповым
з вуснаў жанчыны любой
льецца родная мова
і гоіць нязлечаны боль.

Хачу на пачэснае месца
ля вышытых ручнікоў
за стол свой дубовы сесці,
склікаць у застолле сяброў.

І хлеба чорнага лусту
ўсім раздзяліць пароўну,
ды з чаркі, па бераг поўнай,
выпіць за ваша здароўе,
хто гэтай зямлі гаспадар.

СЦЕЖКА

Иду штодзённа
сцежкай студзёнай.
Бяру за грыву долю-каня.
Здаецца часам: пяюць верацёны
пад бацькавай стрэхаю аж давідна.

Водгук мінуласці, любы і спеўны,
як хвалі калосся,
як шум баравы.
Матчыных рук дотык мяккі, сугрэўны,
кранаецца промнем
маёй галавы.

Усё гэта — прывіды, здані.
Вяртанне
да вёснаў,
да матчыных рук цеплыні.
Сялянскаю шчыраю песняй світання
трывожыць асення познія дні.

Сумна на сэрцы
і крыху балюча
без баяў кудзельных,
без матчыных слоў.
Такая у гэтым усім неўміручасць,
гаючая душу святая любоў.

ТОРБАЧКА

Як дзядулі ў дарогу
выпраўлялі бацькоў,
кожны з торбачкай, з богам
з роднай хаты пайшоў.

А ў той торбе ў паперы —
цёплай бондачкі круг,
хлеб, прапахлы аерам,
з любых матчыных рук.

О, шляхі і дарогі!
Ціхі ў полі папас.
Перамералі ногі
вашу далеч не раз...

Прамінупа сутонне.
Выйшлі не ў пасталах
дзецюкі нашы сёння
на асфальтавы шлях.

Гарадоў панарама
кліча за небакрай.
А ўсё чуецца:
— Мама!
з сабой торбачку дай.

Палажы нам у вырай
подых роднай зямлі,

нашу сціпласць і шчырасць
на абходак з людзьмі,

і тугі вераценца,
што начамі звіла.
Мову родную з сэрца,
нашы песні з сяла.

Сілы бацькавай крыху
і павагі людской,
гэтай любасці ціхай,
што завуць дабратай.

Хай падтрымкаю будзе
смелы ўзлёт, слаўны чын.
Каб пыталіся людзі,
скуль я, маці, і чый.

Я НЕ СПЯШАЮСЯ

Я не спяшаюся. Нібы той дзед з сявенькай,
што рассявае ў полі збажыну,
ступаю роўна, сею памаленьку,
бо як пасею, так я і пажну.

Не ўзйдзе хлеб — запозна ці зарана
і гэта ведама майму пярэ.
Узйдзе ён, калі наканавана.
Як прыйдзе час, уздымецца ўгару.

І хоць вятры не раз тут загалосцяць
і застракоча на сцяблінах град,
прыйдзе пара — і нівы закалосцяць,
паставіць жнівень дзесяткі ў рад.

Малая я. Гадуюся ў законе
пяшчоты сонца, мудрасці зямлі.
Калі дабро пасею на загоне,
закаласяцца і дабром палі.

Я не спяшаюся. Як сонейка, як дрэвы,
стаю ля ніў, а нада мной — сусвет.
Дзяды вучылі: добрыя пасевы,
дзе зернетка і ворыва як след.

Сялянка.

Веру ў розум, веру ў працу.
У чарназём. У цёплы дождж з гары.

У думках толькі можна разагнацца.
А на палетках — пачакай пары.

Няма без працы на ўмалот надзеі.
Змалоцім каласы — тады спачнём.
І сёння трэба ў полі праўду сеяць.
Бо што пасеем, тое і пажнём.

АРЛЫ НЕ ПАКІДАЮЦЬ ГНЁЗД

Кінулі мы ветру сцежкі-межанькі.
Пасумнела па старых кутах.
Зіхаціць з канца ў канец аб'езджаны,
выліты асфальтам шлях.

Кліча да вандровак, смелых вылетаў,
вырывае птушанят з гнязда,
каб з вясняным, самым першым выраем,
з жураўлямі іх вярнуць назад.

Кліча дом сцяжынкаю пратоптанай.
Маці стомлена дамоў пайшла.
Зноў трывожаць сэрца тыя клопаты
з наднямонскага радзімага сяла.

Здаецца, ступіш — і зямля загутарыць,
загамоняць спеўна каласы,
сцежкі зноў зазелянеюць рутаю,
птушкі мераюць завоблачную сіню.

Бацькаў зруб, акраец жытні хлеба,
цішыня, ахвочай працы час.
І дымок над хатамі да неба,
і руплівасць матчына аб нас.

Сэрца, нібы яблык, налілося
буйным сокам роднае зямлі.
Сонца ўсюды. Кос вярбовых россып.

РАННЯ ДУМ КІ КАЛЯ ВЁСКИ

Па лесе бура лютавала,
кавалі віхры соснаў медзь,
а вёска ціха пазяхала,
як неразбуджаны мядзведзь.

Я закрычаць хацела проста:
— Гудуць ракеты над зямлёй!
Адны ўжо выбраліся ў космас,
другія — на смяротны бой.

Але замоўк знячэўку голас,
спынiўся мой рашучы крок...
— Да сонца спі, драмай да промняў,
не разбуджу цябе знарок.

ПЕСНЯРАМ

Цёпла на сэрцы,
хоць неба асенняе
хмарами сонца закрыла ўтары.
Ды разбудзілі вясну летуценную
песні старыя —
пяюць песняры.

Што ў беларуса пад сэрцам схавана,
тысячагоддзе ў вёсцы жыло,
самае кволае, самае раннае
гонарам, бодем на струны лягло.

Песня злятае натхнёнай малітваю,
мужнаю нотай на струнах гучыць,
шчасцем смяецца, калісь перажытым,
папараць-кветку шукае ўначы.

Каб аднавіць і дабром і каханнем
песню,
каб долю народа пазнаць,
каб песні вякоў хвалявалі так сяння,
трэба іх сэрцам, прачула пяцяць.

* * *

Я ганаруся з асваення неба.
Але калі ракеты чую гром,
мне хочацца нажаць сяропчкам хлеба
і з ворагам пабіцца кулаком.

ПАЗЯХАЕ РАНІЦА ВЕТРЫКАМ НЯВЫСПАНЫМ

Пазяхае раніца ветрыкам нявыспаным.
Дрэвы пацягаюцца, голлямі шумяць.
Плечы распраўляюць дубы ганарыстыя,
на зямельцы прадзедаў вартаю стаяць.

Гулка звоніць раніца хорам птушак зладжаным,
травы абмываюцца кроплямі расы.
Аснавала сонейка залатою пражаю
першымі праменнямі поле і лясы.

Вочы падымаюцца ў неба беззаганнае.
Чысціню празорую п'е нагбом душа.
З ветру ўсхваляванага, з цішыні духмянае,
з даляў недасягнутых сіняга каўша.

Урачыстасць ранняя сэрца растрывожыла,
душу набалелую атуліў блакіт.
Прыгаство зялёнае, сіль непераможная
адагналі клопаты пра штодзённы быт.

Промнямі ахрышчана, росамі абмытая,
ветрам зачасаная, зелянее рунь.
Сталі сцежкі роўнымі.
Ўсе вузлы разблытаны.
Многа сэрцў ведама, ведама пярэ.

ДЗЕД

Цікавы, мудры быў мой дзод.
Любіў жніва багацце.
Жаніўся ў васемнаццаць лет,
шаснаццаць раз быў бацькам.

Пісаць ён, праўда, не прывык,
хоць меў пад старасць слуг.
Усё лічыў, што алавік⁸
куды цяжэй, чым плуг.

Старанны, добры дзед мой быў.
І ведаў вартасць волі.
Дзён, як на паншчыну хадзіў,
не забываў ніколі.

А скажа слова — быць таму,
бо слова — праўды мера.
І людзі верылі яму.
Ён чалавеку верыў.

Да старасці апошніх дзён
нязгорблены і стрункі,
ён запрагаў каня ў фургон
ды не любіў чыгункі.

Захутка прэцца той цягнік,

на крык не затармозіць,
а дзед паціхеньку прывык
з прыпынкамі ў дарозе.

Бывала, ў сцюжу ці ў мароз
заложыць пару коней
ды ў санках едзе сотню вёрст,
каб толькі не ў вагоне.

То закіруе на папас,
аброк каню падкіне.
З сябрамі стрэнецца якраз
або купца запыне.

Гарэла, спела безліч спраў
з дарогі да дарогі.
Нікому дзед не адмаўляў
разумнай дапамогі.

⁸ Алавік (*дыялект*) — аловак.

* * *

Сіратліва ўзіраецца топаль
у асенніх дарог каламуць.
Калі ў сэрцы паэта попел,
у агонь яго не раздзьмуць.

ПРАЦЯГЛАСЦЬ

На роднай зямельцы усе мы не госці,
Усе мы чыёсьці, усе мы кагосьці.
Хоць спарухнелі дзядоў нашых косці,
У нашай натуры ёсць іхняе штосьці.

У падняволлі ад пыхі адсталасць,
На вузкіх загонах народу трываласць.
Жаночая гожасць, мужчынская сталасць,
Лагоднасць з сябрамі і з ворагам ярасць.

У цягліцах сіла, а ў сэрцы каханне.
У працы і ў песні без стомы, хістання.
Роднаму вернасць, да гнёздаў вяртанне,
З тугою бязмернай, ўсе крыху сяляне.

Усе з баразёнкі, ад нівы, ад плуга
Йдзем часам асфальтам, як полем ці лугам,
Калі непасільна бывае і туга,
Мы к ворагу грозна, а з сэрцам да друга.

* * *

Ад моцнага ветру павеву
Ляцяць сёння яблыкі з дрэва
Цяжкія, бы золата злітак,
На стол наш гасцінны прыбытак.
Як дар, на мае далоні
Антоніўкі падаюць сёння.
Упрыгожаць маё застолле,
Калі пабялее поле.
Цвярдзя, духмяныя, сочныя,
Радуюць сэрца і вочы мне.
З высокага дрэва, бы з неба.
Не, іншых «ракетаў» не трэба!

* * *

Змагаешся з цемраю, дык і жывеш,
Родзіцца творчасць са шчодрага сэрца,
З маленькіх пачуццяў не вырасце верш,
З пустога вядзерца вада не нальецца!

Шмат чаго ў душу належыць увабраць,
У ёй змесціцца болей, як у нашых далонях,
Нам чэрпаць з крыніцаў святла і добра,
Мінуласць хай сілаю у вершах гамоніць!

Пісаць пра былое — не знача назад,
Пісаць пра сучаснасць — не знача наперад,
У жывую паэму трэ ўсё нанізаць,
Трэ зважыць мінуласць, каб у заўтра паверыць!

Тварыць — гэта знача кахаць і цярпець,
І з праўдаю лёс свой злучыць назаўсёды,
Не ўчора пачатак, не заўтра канец
Надзеям і думам старога народу!

* * *

Сяброўкі, сябры дарагія маі,
На жаль лёс наш бывае ўсялякі,
Затое што з вамі я, што у страі,
Я долі выношу падзяку.

Упэўнена, цвёрда стаю на нагах
У сваёй адзіноце сягоння.
Можа, знізіўся крылляў няспынны размах,
Але сэрца маё не ў палоне.

З вамі яно, з лёсам роднай зямлі,
З тымі днямі на бацькавых межах.
З братамі, ў баёх што снапамі ляглі.
Маё сэрца народу належыць!

* * *

Ноч глухая наўкол, цемень сэрца трывожыць,
Гдзе сьці запозненых струнаў чутно перабор.
Месяц у хмары апаў, як на шлюбнае ложа,
І на шлях мой не свецяць ліхтарыкі зор.

Цішыня. Чутно стукат уласнага сэрца.
Вецер голлем бярозавым не скальхне.
Я без страху іду. Мне заўсёды здаецца,
Што ў хвіліны трывогі ты сілай пры мне.

* * *

Стома дня, бляск вачэй маіх сумны,
Адзіноты дурманячы боль,
Час мне здзейсніць усё, што задумана,
Пакуль у кроне жыцця майго ствол.

Стаяць дрэвы, бы зданні белыя,
Паліць сонейка, скрозь трава.
Чабаром густым з ніў паваяла,
Завінулася галава.

Усхвалявалася поле жытняе,
А бярозанька за сялом,
Да зямлі маёй старажытнае,
Нагінаецца, б'е чалом.

Буйным голлем, квольмі лісцямі
Маю душу з родных палян
Падхапілі, дрэвы, калісьці вы
І разгойдалі да змагань.

Што ж, паранілі, пакалечылі,
У жыцці душу маю не раз.
Уздымаю яе, падлечваю,
Дрэвы родныя, каля вас.

З МІНУЛАГА

Восень прарочыць панікшы юргіні,
Сталі туманы над рэчкаю млець.
Небам прасторным, шляхам цёмна-сінім
Гусі ўзняліся за мора ляцець.

Ходзяць дзяўчаты ў дзень на капанне,
Увечары труць свой адмочаны лён,
Песні з-пад церніц гучаць аб каханні,
Цудным, вясёлкавым марам ўздагон.

Хто жа насіць будзе з лёну кашулю,
Хто рушніком утрэ, змораны, пот,
Хто ж каля вішняў да сэрца прытуліць,
Цалуючы вочы і вусны, як мёд?

* * *

Промень сонца нутро паласнуў,
І цяпло па крыві разлілося.
Я кахаю цябе, як вясну.
Ці не з неба вачэй тваіх просінь?

Жытні колер тваіх валасоў,
У летні поўдзень снапochкам іскрыцца.
Ты бярозкаю выйшла з лясоў
Мне насустрач, і я захапіўся!

Гэтак часта чаруюць без слоў
Пачуцця наляцеўшага хвалі.
На зямлі адышоўшых дзядоў,
Мне вятры пра цябе запяялі.

Дзеўчанё, лёсу шчодрара дар,
Рэчаіснасць з бабулінай казкі,
Я сустрэў цябе, як гаспадар,
З чыстым сэрцам у хаце сялянскай.

Прада мною прасторы дарог,
Шо пралеглі па нашай Краіне,
Усё ж дзядоў маіх родны парог,
У юным сэрцы маім, як святыня.

Куды б лёс не закінуў мяне,
У якім краі я не апынуўся б,
Святы кліч маё сэрца кране

І — прыйду да маёй Беларусі.

Сёння ціха стаю ля дзвярэй,
Толькі сілай юнацкай багаты,
Усміхніся ж, дзядучына, шчырэй,
І з даверам заходзь ў маю хату.

Пакуль хмара здалёк наляціць,
Лёс сцяжыну праложыць крутую,
Будзь, як сонца, што грэе ў жыцці,
Будзь, як песня, што душу чаруе.

Твае словы, як звон каласоў,
Ты, як поўдзень вясновы ў нядзельку,
Як легенда з адвечных часоў,
Нашай, любай да болі, зямелькі.

Дык пакуль ўсё квітнее кругом,
Нашы вёсны, бы цвет на каліне,
Уваходзь у сялянскі мой дом,
Як пілігрым уваходзіць ў святыню.

* * *

Ажно прыпальвае сонца з нябёс,
Жыта стаіць залатою сцяною.
Ляглі сенажаці ў духмяны пакос,
Жніво наступае адвечнай чаргою.

Яго не адсрочыць. Трэ выйсці і жаць,
Ці раніца ў хмарах, ці поўдзень утомны
Дар шчодры зямелькі трэ ў пору сабраць,
У жывое прыроды крутыя законы.

Глядзіць задумённа асвечаны ўнук,
На дзеда аблічча, яму на далоні,
З зямелькай ён гутарыў дотыкам рук
Ды паліваў сваім потам загоны.

Радзіла? — не вельмі. Скупы на ўмалот,
Далоням зямелька ўсяго не давала,
І калі з годам зыходзіўся год,
Хлеба часамі на стол не хапала.

Звіняць на палетках зярнём каласы,
Не жнейкі ўжо постаццю йдуць, а камбайны.
Толькі як некалі, тыя ж лясы,
Птушыны народ там руплівы і дбайны.

Дзякуй, дзядуля, араў што і жаў,
Ды з саламянай сявенячкі сеяў.
Былога, дзядуля, не вернеш на жаль,

Як маладосць ўжо вярнуць безнадзейна.

А пот твой і праца на роднай зямлі,
Бяследна ў напылве змагань не прапалі.
Жалезныя рукі ўмалот узнялі,
Пасеялі лепей і болей нажалі.

Чаго табе брак, дзеду стомлены мой,
Чаго не хапае — дзяцей на парозе?
Ці гутаркі беспасярэднай з зямлёй,
Ці ў стаянцы побач каня вараного?

Час новы адкінуў твае лемяшы.
Сярод нецвярозых суседзяў здаецца,
Што тыя машыны яны без душы,
Ды людзі пры іх атупелі, без сэрца...

Можа, чаго зразумець не змагі,
Думам няма ля чаго прыпыніцца?
Скажы ім: хлеб-дар жыццядайнай зямлі,
Ёй нізка належыць за ўсё пакланіцца...

* * *

Цішыня. Толькі месяц двурогі
Ўзяўся зжатым палеткам свяціць.
Мне б дазнацца, якою дарогай
Праз туманы з табою пайсці.

Цень задумы на сумным абліччы,
А са мною далёкі ўспамін
Незабыўнымі песнямі кліча
З наднямонскіх, шырокіх раўнін.

Спеў адвечны, як брага, упойны,
Зліты з нашай душою ва ўсім.
Ўсё бурліць мне ў душы неспакойнай
Ласкай, вернасцю продкам маім.

Дзе прыстаць, як накрэсліць граніцы
Чалавечых, нязбыўных патрэб?
І ракетамі ж нам ганарыцца,
Ад вякоў засяваючы хлеб.

* * *

Нам марыць належыць тады, калі марыцца,
Быць знічкай, не сумнаю свечкаю тлець,
Можна й вясною дачасна састарыцца,
Можна і полымем ўвосень гарэць.

Хай славіцца сэрцаў жывое гарэнне,
Каханьня і працы святы завет.
Ўся вартасць людскога жыцця у тварэнні,
Калі застаецца раз'іскраны след!

* * *

На ветразях крыляў з шырокім размахам,
У вышыню шуганулі птахі.
Верныя небу і лесу,
Не ведаюць птахі «прагрэсу».

Зямлі толькі вераць чорнай,
Што іх зернем налітым корміць.
Неба прасторам бясконцым
І жыццядайнаму сонцу.

Уюць гнёзды, як іхнія продкі,
Саматугам ляцяць за аблогі.
Зямлі зарунелай прадвесне,
Пад сіняга неба навесам.

Поўная звонкай свабоды,
Працягласць птушынага роду.
Не знаюць граніцаў, ні межаў,
Вышыня ім і воля належыць.

Азброеныя навукай і тэхнікай тысячукай,
З павагай глядзім, з любоўю,
На зваблівы ўзлёт няўлоўны,
Спалегласць на ўласную сілу
свабодныя крылы.

* * * ●

Зіма. Мароз кусаецца,
Пра поўдзень дзе хто марыць,
Калі ля нас спыняецца,
Румяніць толькі твары.

Снег усе дарогі нам заслаў,
К суседзям не пралезці.
Тады нам марыцца вясна
І яблыні у квеці...

І не скуе нам сэрцаў лёд,
Спякота не расплавіць.
Сярод выгод, сярод нягод
Жыццё умеем славіць!

Трывалы, моцны ў нас касцяк,
Што нам ліхая сцюжа.
Беларусы мы як-ніяк,
Нас сцюжам не адужаць!!!

* * *

Зямля не спіць, зямля яшчэ жывая,
Гарцуе вецер ля бязлістых крон,
Пад белым снегам ўоё адпачывае.
Заслужаны, благаслаўлены сон.

І сну і працы яна знае меру,
Такі закон пакінулі вякі.
Вось прыйдзе час, пацягнуцца з даверам,
Насустрэч сонцу кволяя лісткі.

Будуць дажджы, грымотныя акорды,
Умьюць ліўні яе гошы твар,
І будзе зноў радзіць аддана, шчодра
І пчолы з наклеці збяруць нектар.

Вачыма прагнымі да родных ніў прыпасці,
Бясконца слухаць салаўя ў начы.
Зямля цвіце. Якое гэта шчасце!
Як маці трэба землю сцерагчы.

Тут унукам жыць на гэтым белым свеце,
Зямля гадуе, корміць змалку дзён
На ўлонні ніў усе мы яе дзеці,
Закон зямлі і наш святы закон.

ЗМЕСТ

Песні настоены на зёлках. *Д. Бічэль-Загнетава .*

1. СЛУЕЦЦА З ПЕСНЯМІ ЛЬНЯНО Е ПРАДЗІВА

Жаўрук

Дрэме вечар у ціхай дуброве

Дыван

Беларусь

Мая крыніца

Чысціня

Унуку

Кніжка

Восень

*** Пралеска раскрылася ў жмені

Коні

Сыну ў Беласток

Доўг

*** Іду сваёй сялібай

*** Крутавата цягнецца дарога

Аблокі

Баразна

*** Хлопчык маленькі, быццам світанне

Вясковы дом

*** Ужо ў маім жыцці і вечарэе

*** Гэткі сон, бодем нат не разбуджаны

*** Праляцелі гады з разлукаю

Мінск

Віцебск

Зэльва

Вечарам

Памяць

Ефрасіння Полацкая

Над старымі друкаванымі кнігамі

*** Адзінай мэты не зракуся

Час

*** Я сэрца ўздым

Два рэхі

*** Зямля мая любая, дзень мой і ноч

*** За акном у сутонні

*** Думы — коні мае вараныя

Сялянка я

Мядзвядзёва фарба

Беларусы

Сустрэча

2. З РАБРА ПРЫНЯМОНСКІХ ВЯРЫН

З моладзю

Вечаровая песня

*** Зноў басонач іду па расе

У сэрцы надзея, як промні

Забыты абраз

*** Словам ці затоеным маўчаннем

У хвіліну болю

*** Ты маладосць прыпамінаеш нечым

*** Славяцца людзі гуманнасцю спраў

*** У забыцці

*** Хтось адыходзіць ад нас назаўсёды...

Не глядзі на мяне сумным позіркам...

*** Хай славіцца наш беларускі род

*** ні ў багацці вялікім, ні ў беднасці

Маладзік

Крылатасць

*** Не аўтобусам выпадковым

*** Мудрасць спелую сівых вякоў

Сарока

Гасціна

Раніца

*** Гартаваны працоўнымі днямі

Як бацька чакае сыноў

Вечар жыцця

Песня

*** Не трактарам, што аглушальным гулам...

*** На зоры глядзець немагчыма

Жаночы клопат

Сон

Явар з ветрам хіліўся

*** Зноў па шыферы дождж бубніць

*** Час, бы нітка льняная, прадзецца

*** Вецер нівы калыша

*** Розна бывае ў жыцці і ў полі

Лёт

Дамоў

Пятру Клімуку

Кастусь Каліноўскі

Час зубамі клацае ў застрэшшы

*** Радасць, як вецер

Люты

Белавежа

На сутонні

*** Сумна сягоння

*** Я ад зямелькі крыллем

Па-беларуску

Верасень

Сын і матуля

*** Мне патрэбны бор

Развітальна заплакала восень

Хмары

*** А вясна жыццядайная, дружная

*** Зіхаціць за сцяною чаротаў

У нас

Верш

Зямля

*** Верны будзь слову

*** Толькі чыстыя сэрцы пяюць
Крыніцы
Вецер
3. АД ГЛЫБОКІХ ВЕКАВЫХ КАРЭННЯЎ
МАЛАДЫЯ ПАРОСТКІ РАСТУЦЬ
Буслы
Смага
Вайной
*** Свішча вецер
Жыць
Будую дом
*** Ноч дыша цяжка, канае нібыта
Мароз
Кволасць
*** Цягнуцца ў неба таполі
*** Іду скрозь зялёныя шолахі дрэў
Дом дзяцінства
Зубр-адзінец
*** Нада мною столь з дошак і бэлек
*** Песня каронай на голаў лягла
*** З болю народа, з ягоных надзей
Паэты
У песнях ёсць хлеб
Успамінала дзяўчынанька
*** Будзьце з пагодай, мірныя дні
*** Моладзь не спіць, не сцішыць сяла
*** Сёння месяц рагаты і грэшны
*** Час імчыцца
Дзе блудзяць сны
*** Айчына — адвечнае слова з глыбінь...
Бяссонне
Жняня
Асенні
*** Мы паэты

*** Па гасцінцы, капытамі ўбітым
*** Сонечна
Начная акварэль
*** Выходжу над Нёман
*** Зашумела ў задумным лесе
*** Жыць бы на аднаселлі
*** Падкрадаецца знячэўку страх
*** Напластаванне прайдзеных гадоў...
*** Розна бывае
*** Тут дарога бяжыць
У сёлах даўно не прадуць
*** Цячэ ў крыві не дух слабы
*** У неба ўперліся дубоў кароны... .
*** На сонечных гонях
*** На прыпечку мурлыча кот
Лекі
*** Жыццё — не грушка на вярбе
*** У кожнага зара сваіх надзей
У часы войнаў на нашай зямлі
Вырай малады
Маладосць і старасць
Завая
Тост
Сцежка
Торбачка
Я не спяшаюся
Арлы не пакідаюць гнёзд
Белы сон
Раннія думкі каля вёскі
Песнярам
*** Я ганаруся
Пазяхае раніца ветрыкам нявыспаным
Дзед
*** Сіратліва ўзіраецца топаль

Працягласць

*** Ад моцнага ветру

*** Змагаешся з цемраю

*** Сяброўкі, сябры дарагія

*** Ноч глухая наўкол

*** Стома дня, бляск вачэй

З мінулага

*** Промень сонца

*** Ажно прыпальвае сонца з нябёс...

*** Цішыня. Толькі месяц двурогі

*** Нам марыць належыць

*** На ветразях крылляў

*** Зіма. Мароз кусаецца

*** Зямля не спіць

Геніюш Л.

На чабары настоена: Лірыка.— Мн.: Маст.
літ., 1982.— 143 с, 1 л. партр.

Паэзія Ларысы Геніюш адметная тым, што яна
трывала прывязана да родных ніў, родных беларускіх
хат, дзе спрадвечна і нязгасна жывуць лепшыя
традыцыі і звычаі людзей.

Ларыса Антоновна Геніюш

НА ЧЕБРЫЦЕ НАСТОЕНО

Л и р и к а

Минск, издательство «Мастацкая літаратура»

На беларуском языке

Рэдактар Р. М. Яўсееў

Мастак У. Л. Мілейскі

Мастацкі рэдактар А. М. Мальшавя

Тэхнічны рэдактар Г. П. Тарасевіч

Карэктар А. Л. Бачанкова

© OCR: Камунікат.org, 2010 год

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2010 год

© PDF: Камунікат.org, 2010 год